گـۆڤـاری زانـكـۆی راپـەڕیـن
Journal of University of Raparin.
مجلة جامعة رابرين
E-ISSN: 2522 – 7130 P-ISSN: 2410 – 1036
This work is licensed under CC-BY-NC-ND 4.0
DOI: 10.26750/txg06117
ڕێـكـەوتـی وەرگـرتـن: 01/10/2024
ڕێكەوتی پەسەندكردن: 16/02/2025
ڕێـكـەوتی بڵاوكردنەوە: 29/08/2025

كاریگەریا بكارهینانا شێوازێ جگسو (jigsaw)ی ل سەر دەستكەڤتێ قوتابیێن پشكا زمان و ئەدەبێ كوردی د بابەتێ ڕستەسازییێدا.

أياد فيزالله عثمان
Ayad.f.othman@uod.ac
پشكا زمانێ كوردی، كۆلیژا پەروەردا بنیات، زانكۆیا دهۆك، هەرێما كوردستانێ، عیراق.

پوختە:

ئارمانجا ئەڤێ ڤەكولینێ، زانینا كاریگەریا شێوازێ جگسویە ل سەر دەستكەڤتێ قوتابیێن پۆلا سێیێ ل پشكا زمانێ كوردی د بابەتێ ڕستەسازییێدا، ڤەكولەری پشت ب دیزاینا ئەزمونگەریا دو گرۆپێن هەڤسەنگ بەست، كۆمەلا ڤەكولینێ هەمی قوتابیێن قۆناغا سێیێ، پشكا زمانێ كوردی، كۆلیژا پەروەردا بنیات-ئاكرێ ل زانكۆیا دهۆكێ بۆ سالا خواندنێ (2023-2024) بون، ژمارەیا ئەوان ژی (82) قوتابیێن كوڕ و كچن ب شێوەیەكێ هەرەمەكی ل سەر دو هۆبان (أ) و (ب) هاتینە دابەشكرن، ل گرۆپێ ئەزمونگەری یێ هۆبەیا (أ) كو ژمارەیا قوتابیان (42) قوتابی بون، بابەت ب شێوازێ جگسو دهاتە گوتن و ل گرۆپێ كونترۆلكار یێ هۆبەیا (ب) كو ژمارەیا قوتابیان (40) قوتابی بون، هەمان بابەت ب ڕێكا ئاسایی دهاتە گوتن و هەڤسەنگی د ناڤبەرا قوتابییاندا د چەند گۆڕاوەكاندا هاتەكرن.

ڤەكولەری تاقیكرنەكا دەستكەڤتێ خواندنێ بۆ قوتابیان د بابەتێ ڕستەسازییێدا بەرهەڤكر كو ژ (30) بەندان پێكهاتبو، خاسلەتێن سایكومەتری بۆ دەرهینان، پشتی ب دوماهیك هاتنا ئەزمونێ كو وەرزەكێ خواندنێ ڤەكێشا، ڤەكولەری ئالاڤ پراكتیككر و داتا دەرهینان و سەرەدەریا ئامارەیی ب تاقیكرنا (t,test)ێ ل گەل داتایان كر، ئەنجامان دیاركر كو بكارهینانا شێوازێ جگسو كاریگەرییەكا مەزن د دەستكەڤتێ قوتابیێن گرۆپێ ئەزمونگەریدا هەبو ب هەڤبەركرنا قوتابیێن گرۆپێ كۆنترولكار یێن كو ب ڕێكا ئاسایی وانە بۆ هاتینە گوتن.

پەیڤێن كلیل: كاریگەری، شێوازێ جگسو، دەستكەڤت، ڕستەسازی.

The Effectiveness of the Jigsaw Style in Achieving Third-Grade Students in The Kurdish Language and Literature Department in A Syntax Subject.

Ayad Fayzallah Othman

Department of Kurdish Language, college of basic education, uinivesity of duhok, Duhok, Kurdish region, Iraq.

Abstract:

The aim of the research is to identify the effectiveness of the Jigsaw style in achieving third-grade students in the Kurdish Language and Literature department in a Syntax subject. The researcher adopted the experimental design of equal groups with a post-test. The research community included third grade students / Department of Kurdish Language and Literature / College of Basic Education - Akre at the University of Duhok for the academic year (2023-2024), amounting to (82) male and female students, divided into two groups (a) and (b) randomly. Where the (42) students of the experimental group (A) were studied according to the Jigsaw style, and the students of the control group (B), the number of (40) students, were studied according to the usual method used.

The researcher prepared an achievement test that included (30) items and extracted its psychometric characteristics. And after the completion of the experiment, which lasted a full semester, the researcher applied the tool, extracted the data, and conducted the statistical treatment using the (t.test) with it. The results showed that the Jigsaw Style had a significant impact on the achievement among the students of the experimental group, compared to their peers in the control group.

Key words: effectiveness, Jigsaw style, achievement, Syntax.

پشکا ئێکێ

ئاریشەیا ڤەکۆلینێ:

بابەتێ ڕستەسازییێ ژ بابەتێن هزری و ئالۆز دهێته هەژمارتن و پێدڤی ب شرۆڤەکرنەکا تێر و تەسەل هەیە، ل دەمێ مامۆستا ب شرۆڤەکرنا ئەڤی بابەتی بۆ ماوەیەکێ درێژ یان وانەیێ هەمییێ ڕادبیت، دبیتە ئەگەر قوتابی تا ڕادەیەکی بێزاربیت ژ وانەیێ و ڤەقەتییان د ناڤبەرا قوتابی و مامۆستایی و بابەتیدا دروستدبیت و قوتابی نەشێت بەردەوامییێ ل سەر گوهدانا ئەوی بابەتی بکەت و ئاستەنگ و ئاریشە د وەرگرتنا زانیارییان د ئەڤی بابەتیدا ل دەڤ قوتابییان پەیدادبیت، سەربۆرێن ڤەکۆلەری د وانەگوتنا زانکۆیێدا و ب تایبەت بابەتێن گرێدایی زمانی و پەیوەندیکرنا ڤەکۆلەری ل گەل مامۆستایێن بابەتێ ڕستەسازییێ دیێژن وەسا هاتییە زانین کو ل دەمێ ئەو ب شرۆڤەکرنا ئەڤی بابەتی ڕادبن ئەو زور پێڤە ماندیدبن تاکو نمونەیان شرۆڤە و روهندکەن و د ئەنجامدا دبینن کو ژمارەیا کا زور ژ ئەوان قوتابییان تێنەگەهشتنیە، لەورا ئەو وەسا دبینن کو ئەڤ بابەتە پێدڤی ب وانەگوتنەکا چالاك و باشن کو ئەو ڕێکە گرنگییێ بدەنە کارکرنا قوتابی و گیانێ هەڤکاری و بەرپرسیارەتییێ ل دەڤ قوتابییان پەیدابکەت، چونکی بابەتەکێ شرۆڤەکرنێ و هزرییێ وەکو ڕستەسازییێ پێدڤییە قوتابی ب خۆ ل زانیارییان بگەڕێن و هاریکارییا هەڤدو بکەن د تێگەهشتن و شرۆڤەکرنێدا. هەروەسا پەیوەندیکرنا ڤەکۆلەری ب قوتابییێن قوناغا سێیێ ل پشکێ و قوتابییێن کۆلیژ و زانکۆیێن دی یێن هەمان بابەت دخوینن، وەسا دیارکرییە کو بابەتێ ڕستەسازییێ گەلەك ئاستەنگان د تیگەهشنێ و وەرگرتنا زانیاریياندا بۆ دروستدکەت و مامۆستایێن ئەوان چەند خۆ ماندی ژی دکەن، بەلێ وەرگرتن و تێگەهشتنا بابەتێ ڕستەسازییێ ب ڕێکێن ئاسایی یێن مامۆستا دیێژیت ب زەحمەتە و حەزا ئەوان ژبۆ بابەتی و فێربونا ناڤەرۆکا د بابەتیدا زۆر یا کێمە. هەروەسا ئامادەبونا ڤەکۆلەری ل سمینارو ورکشۆپان دیاربویە کو قوتابی ب شێوەیەکێ گشتی د هندەك بابەتێن هزری و شرۆڤەکاری د لاوازن، ب تایبەتی د بابەتێ ڕستەسازییێدا، لەوا ڤەکۆلەر دبینیت کو ئەڤ ئاستەنگ و ئاریشە و لاوازییا قوتابییان بۆ ئەوان ڕێك و ستراتیژییەتێن ژ لایێ مامۆستایێن ئەڤی بابەتی دهێنە گوتن دزڤریت، چونکی ڕستەسازی بابەتەکێ هزری یێ ئالاوزە و پێدڤییە قوتابی ب شێوەیێ گرۆپ کاربکەن و ل گەل ئێك د هەڤکارین و ب گەنگەشەیێ ل دور بەرسڤا دروست بگەڕهن، داکو د وانەیێدا ب رژدتر بن. ڤەکۆلەری ئاریشەیا ڤەکۆلینێ، وەکو ل خوارێ دەستنیشاندکەت:

ئایا بکارهینانا شێوازێ جگسو د گۆتنا بابەتێ ڕستەسازیێدا بۆ قوتابییێن قوناغا سێیێ – پشکا زمان کوردی، ئاستێ ئەوان د ئەڤی بابەتیدا باش و بلند دکەت؟

گرنگییا ڤەکۆلینێ:

ئاڕاستەیێن سەردەم و نوییێن پەروەردەیی ب گرنگیڤە تەماشەیی پێکڤەکارکرنا قوتابییان و بەرپرسیارەتیکرنا قوتابییان ب ئەنجامدانا کردارێن فێرکرن و فێربونێ و وەرگرتنا زانیارییان و ڕێکخستنا هزران د ناڤ پۆلێدا دکەن، بکارهینانا ستراتیژییەت و مۆدلێن فێرکرنێ یێن کو گرنگییێ ب هەڤرا کارکرنا قوتابییان د پلانданان و سەرەدەریکرنا ل گەل پێزانینان و بەرهەڤکرنا چالاکییێن هەمەجۆر یێن کو قوتابی دبیتە سەنتەرێ کردارا فێربونێ و ئەو ب کریارا فێرکرنێ ڕادبیت و مامۆستا ب تنێ ڕێنیشاندەربیت، ئەڤ چەندە دبیتە ئەگەر کو تێگەهشتن و پراکتیککرن و ئامادەکرنا پێزانینان ب شێوەیەکێ پێدڤی ئاساندکەت.

ب هەڤرا کارکرنا قوتابییان و بەرپرسیارەتیکرنا قوتابییان کو ب کریارا فێرکرنێ ڕابن د ناڤ پۆلێدا یا هاریکارە د پلاندانانا گوتنا وانەیێ و ب ڕێڤەبرنەکا باش یا پۆلێ و ئەنجامدانا چالاکییێن فێرکرنێ یێن هەمەجۆر و گونجایی ژ لایێ قوتابییانڤە د وانەیاندا. ئەڤ چەندە ژی بۆ قوتابییان دهاریکارن د دەستڤەهینانا ئامانجێن فێرکرنێدا، ئەوژی ب شێوەیەکێ پێدڤی و گونجایی.

ئەڤ شێوازێ جگسو گرنگییێ ب ئەوێ چەندێ ددەت کو قوتابی ب خۆ ب کردارا فێرکرنێ ڕابن و هەمی قوتابی وەك مامۆستایی بەژدارییێ د وانەیێدا دکەن و هەڤپۆلێن خۆ فێردکەن، کەواتە قوتابی بابەتی شرۆڤە دکەت و هەمی پێکڤە بەژدارییێ د ئەڤێ شروڤەکرن و ڕوهنکرنا بابەتیدا دکەن، ئەڤ چەندە هاریکارە قوتابی باشتر و ئاسانتر فێردبیت، چونکی مامۆستایی دەم نینە، تاك تاك قوتابییان فێربکەت، بەلێ ب ئەڤی شێوازی قوتابی د هەر گرۆپەکیدا ئێك دو فێردکەن کو یا هاریکارە قوتابی باشتر فێردبن، چونکی قوتابی شەرم ژ هەڤالێن خۆ ناکەن دشێن گەنگەشەیێ بکەن تاکو دگەهنە بەرسڤەکا دروست.

ڤەکۆلەر ئومێدەوارە کو تاقیکرن و بکارهینانا ئەڤی شێوازی د وانەگوتنا بابەتێ ڕستەسازییێدا کو دهێتە نیاسین ب بابەتەکێ شرۆڤەکاری و هزری و ب شێوەیەکێ گشتی تێگەهشتنا ئەوێ یا ب زەحمەتە کو تێگەهشتن و پراکتیککرنا ئەڤی بابەتی بۆ قوتابییان ئاسانبکەن و هەر وەکو د ژیانا ئەوان یا خواندنێ و یا گشتیدا.

ئارمانجا ڤەکۆلینێ:

زانینا کاریگەریا بکارهینانا شێوازێ جگسو ل سەر دەستکەڤتێ قوتابییێن پۆلا سێیێ ل پشکا زمانێ کوردی د بابەتێ ڕستەسازییێدا.

گریمانەیا ڤەکۆلینێ:

جیاوازیا مانادارییا ئامارەیی ل ئاستێ (0.05)دا نینە د دەستکەڤتێ قوتابیان د بابەتێ ڕستەسازییێدا د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن قوتابییێن گرۆپێ ئەزمونگەریدا، ئەوێن بابەتی ل دویڤ شێوازێ جگسو (Jigsaw) وەردگرن و ناڤەندێ نمرەیێن قوتابییێن گرۆپێ کونترۆلکار ئەوێن هەمان بابەتی ل دویڤ ڕێکا ئاسایی وەردگرن.

سنورێ ڤەکۆلینێ:

- پشکا زمان و ئەدەبێ کوردی – کۆلێژا پەوەردا بنیات/ ئاکرێ – زانکۆیا دهوك.

- قوتابییێن قوناغا سێیێ/ یێن خواندنا سپێدەهییان.

- وەرزێ دویێ - سالا خواندنێ (2023- 2024).

- بابەتێن ڕستەسازییێ (تێگەه و ئارمانج و پێکهێنێن ڕستەیێ، گرێ یا ناڤی، گرێ یا کاری، پێناسە و جۆرێن ڕستەیێ، لاڕستە و جۆرێن ئەوێ، تەکنیکا بکەر نەدیاری، شرۆڤەکرنا ڕستەیان ب ڕێکا دارئاسا)، یێن کو لیژنا زانستی ل پشکێ بڕیار ل سەر داین.

پێناسەکرنا زاراڤان:

ئێك: كاریگەری:

عامر (2006):

"هەمی گوهۆڕینێن ئەرێنی و نەرێنی یێن دشێن کارتێکرنێ ل پرۆژەکی بکەن ب خۆڤەدگریت، ئەوێن کو ژ ئەنجامێ ئەنجامدانا هەر چالاکییەکا پێشخستنێ هاتبیتە کرن" (عامر، 2006: 9).

Cambridge dictionary (2022):

"ئەو شیانن کو بشێی سەرکەڤتنێ تێدا ببهینی و بەرهەمهینانا ئەوان ئەنجامایە یێن تاکەکەسی حەز بۆ هەی. هەروەسا دهێتە پێناسەکرن ب ئەوێ کوالێتییا کو تێدا سەرکەڤتنێ ببنی ب گەهشتنا ئەوێ یا کو تە دڤیایی" (Cambridge dictionary, 2022: 2).

ڤەکۆلەری ب ئەڤی رەنگێ ل خوارێ پێناسەیا رێککاری بۆ کاریگەرییێ کر:

رادەیێ کارتێکرنێ یێ گۆڕاوێ ئەزمونگەرییە د دەستڤەهینانا بابەتێ رستەسازیێدا ل دەڤ قوتابیێن سەمپلا ڤەکۆلینێ کو ب رێکێن ئامارەیی دهێتە دەستنیشانکرن.

دو: شێوازێ جگسو:

Abdel-Mordy et al (2022) :

جگسسو شێوازەکێ فێربونا ب هەڤرایە کو ب کێمکرنا هەڤرکییێن نەژادی د ناڤبەرا قوتابییاندا و هەولدان ژ بۆ فێربونەکا باشتر و باشترکرنا دەستکەڤتێ خواندنێ رادبیت (Abdel-Mordy et al, 2022: 487).

Yulizza (2019):

شێوازێ جگسو ب رێکەکا فێرکرنێ یا تمام دهێتە هەژمارتن کو هێزێ ب قوتابییان دبەخشیت ژبۆ بەژداریکرن د بابەتێن خۆ یێن وانەیێ، پلاندانانێدا و سەرکردایەتیکرن و هاندان د ناڤبەرا قوتابیێن هەڤتەمەندا (Yulizza.P, 2019: 5).

Perwitasari et al (2018):

جگسو رێکەکە ژ رێکێن گرۆپان، یا هاتییە دروستکرن ژبۆ زێدەکرنا بەرپرسیارەتییێن فێرخوازان (Perwitasari et al, 2018: 30).

ڤەکۆلەر پێناسا رێککاری ژ بۆ شێوازێ جگسو ب ئەڤی رەنگێ ل خوارێ دیاردکەت:

شێوازەکە، ڤەکۆلەر ژبۆ هەڤرا کارکرن و بەرپرسیارەتیکرنا قوتابییێن گرۆپێ ئەزمونگەرییێ بکاردهینیت کو قوتابی ل گرۆپێ خۆ بەرەڤ گرۆپەکێدیێ ب هەڤرا کارکرنێ دچن ژ بۆ گەنگەشەیا بابەتەکی، پاشی هەر قوتابییەك ب بابەتەکێ نویڤە ڤەدگەرنە د ناڤ گرۆپێن خۆ یێن کەڤندا ژ بۆ گوتنا بابەتێ تایبەت ب خۆڤە و تیگەهاندنا هەڤپۆلێن خۆ.

سێ: دەستکەڤت:

عطیە (2008):

" ئەو تێگەه و ڕاستی و گشتناندن و کارامەیینە یێن قوتابییان پشتی خواندنا بابەتەکی، یان یەکەیەکا خواندنێ، یان بابەتەکێ بڕیاردایی بۆ فێرکرنێ ب دەستڤەهینایین، ب ڕێکەك یان ستراتیجیەتەکا دەستنیشانکری (عطیە، 2008: 300).

فلیح (2019):

" سەرجەمێ ئەو زانیاری و پێزانینایە کو قوتابی پشتی خواندنا ئەوان بۆ ماوەیەکێ دیارکری فێردبن و ب ڕێکا تاقیکرنەکا دەستکەڤتی دهێتەزانین" (فلیح، 2019: 17).

پێناسەیا ڕێککاری بۆ دەستکەڤتی:

ئەو پێزانینن یێن قوتابییێن سەمپلا ڤەکۆلینێ د بابەتێ ڕستەسازییێدا یێ د ماوەیێ ئەزمونێدا دهێنە خواندن وەردگرن و ب ئەوێ نمرەیا د تاقیکرنا دەستکەڤتیدا دهێتە پیڤان، یا کو ژبۆ مەرەمێن ئەڤێ ڤەکۆلینێ دهێتە بەرهەڤکرن.

چار: ڕستەسازی:

Chomsky (1957):

ڤەکۆلینا بنەما و پرۆسەیێن زمانییە کو ب ڕێکا ئەوێ ڕستە د زمانەکێ تایبەتدا دهێتە دروستکرن (Chomsky, 1957: 11).

Muin (2019):

ڕێکخستنا پەیف و دەستەواژەیانە ژبۆ دروستکرنا ڕستەیەکا باش د زمانیدا (Muin.f, 2019: 47).

Koopman et al (2013):

هەژمارەکا یاسا و پرنسیپانە کو ب چاوایا پێکڤەنانا پەیڤان بۆ گرێیان و ڕێزکرنەکا باش یا پەیڤاندا ڕادبن (Koopman et al, 2013: 1)

پێناسەیا ڕێککاری بۆ بابەتێ ڕستەسازیێ:

پێزانینێن بابەتێ ڕستەسازییێنە، یێن کو دماوەیێ ئەزمونێدا ژ بۆ گرۆپێن ڤەکۆلینێ دهێنە گوتن.

پشکا دوێ: زەمینەیا تیۆری.

شێوازێ جگسو(Jigsaw):

ئەڤ شێوازە ژ لایێ (Elliot Aronson)یڤە بۆ ئێکەم جار ل سالا (1970) هاتییە باسکرن، هەروەسا قوتابییێن ئەوی ل هەر دو زانکۆیێن تکساس و کالیفورنییا ل سەر کردارا فێربونێ پراکتیککرینە. دیسان ئەڤ شێوازە ئێك ژ شێوازێن فێربونا ب هەڤرایە کو یا هاریکارە قوتابی وەکو پسپۆرەك ب کاریارا فێرکرن و فێربونێ ڕابیت (Kamaruddin & yusoff, 2019:2532). ئەڤ شێوازە ل سەر ئەوێ بنەمایێ هزرا فێربونا ب هەڤرا هاتییە ئاڤاکرن یا کو دشێت هەر تاکەکەسەك ئارمانجێن خۆ ب دەستخۆڤەبهینیت هەر تاکەکەسەکی دشێت خۆ پێشڤەببەت ئەگەر تاکەکەسێن دی ل هەمان گرۆپ پێشڤەچون و شیان بگەهنە ئارمانجێن خۆ.

تێگەهێ ئەڤێ شێوازی دهێتە نیاسین کو ل دویڤ ژمارەیا قوتابی و بابەتان، قوتابی ل سەر چەند گرۆپەکێن د ژمارەیێدا یەکسان دهێنە دابەشکرن. هەژمارا بابەتێن دهێنە دابەشکرن، هەمان هەژمارا قوتابیبانە د گرۆپەکیدا و هەمان هەژمارا گرۆپانە ئەگەر دشیاندابیت د پۆلێڤە، قوتابییێن هەر گرۆپەکی بابەتەك یان پرسیارەکا جیاواز ژ هەڤالێن خۆ یێن هەمان گرۆپ پێ دهێتە بەخشین کو ئەو بابەتە هەمان بابەتێن گرۆپێن دینە د پۆلێڤە (Schreyer Institute for Teaching Excellence, 2007: 1-3). بۆ نمونە بۆ بابەتەکێ وەکو ڕستەسازییێ ئەم ل دویڤ گرۆپێن (6) ئەندامی دشێین 6 نمونەیێن جیاواز د هەر گرۆپەکیدا پێشکێشی قوتابییان بکەین، پاشی، هەر قوتابییەك دێ نمونەیا خۆ خوینیت، قوتابییێن هەمان نمونە بۆ دەرکەڤتی یان ڕەمز یان ژمارە ل سەر هاتییە دانان ل گرۆپەکێ نویدا دێ ئێك بینن کو دبێژنێ گرۆپێ ئەزمونی یان جگسو و ل وێرێ ب ڕوهنکرنا بابەتێ خۆ ڕادبن ل دەمێ دزڤرێتە د گرۆپێ خۆ یێ کەڤندا، دڤێت بابەتێ خۆ بۆ قوتابییێن گرۆپێ خۆ ڕوهن و شرۆڤەبکەت.

گرنگییا شێوازێ جگسو:

شێوازی جگسو گرنگییەکا زۆر د کردارا وانەگوتن و فێرکرن و فێربونێدا هەیە، د شیانا ئەوێدایە گەلەك ژ ئاریشە و ئاستەنگێن د ڕێکا فێربونا قوتابییدا چارەسەربکەت، ب ڕێکا بکارهینانا پێنگاڤێن ئەوێ ب شێوەیەکێ دروست د وانەگوتنێدا. هەر وەکو هەژمارەکا زۆرا ڤەکۆلینان ئاماژەبێ ب گرنگییا ئەڤێ شێوازی ددەن ژ ئەوان ژی ((Slavin, 1981، (Honeyechurch, 2012) ،(Sahin, 2010) ،(Aronson, 2005) ،(Yeroslavski & Lazarowitz, 1995)، Huang, et all, 2014)) و گەلەکێن دی کو وەسا نیشاندەدەن ئاستێ قوتابییێن ب ئەڤێ شێوازی فێردبن باشتر بویە و و حەزا ئەوان یا فێربونێ زێدەتر لێهاتییە و شیانێن ئەوان یێن فێربونێ پتر بوینە و بویە ئەگەرێ پەیداکرنا پالدەرەکێ باش ژبۆ کردارا فێربونێ ل دەڤ قوتابییان و ئاشکرنا کەسایەتییا قوتابی ژدەرڤە و د ناڤ پۆلێدا، هەروەسا د شیاندایە پەیوەندیێن قوتابییاندا د ناڤ کومەلگەهێژیدا بهێز بێخیت(Azmin, 2015:92-93). دیسان، شێوازێ جگسو کارتێکرنەکا باش و ئەرێنیانە ل سەر زێدەکرنا حەزێن قوتابییان د پەیوەندیکرناندا د ناڤ جڤاکیدا هەیە، هەروەسا، ئەڤێ شێوازی کارتێکرنەکا باش د پێشخستنا ئاستێ ب دەستڤەهینانا قوتابییاندا هەیە و د شیاندایە ئاستێ قوتابییان د تیگەهشتنا تێگەهێن بابەتاندا پێشڤە ببەت. هەروەسا هەستێ بەرپرسیارەتییێ ل دەڤ قوتابییان پەیدادکەت، چونکی قوتابییان بەرپرسیاردبیت ب گوتنا ئەوی بابەت یان پرسیارا بۆ هاتییە دەستنیشانکرن بۆ هەڤپۆلێن خۆ ڕاببیت (Kamaruddin & yusoff, 2019:2532). ل گەل هندێ، ب ئەڤێ شێوازی د شیاندایە باوەرییخۆبونێ ل دەڤ قوتابییان ل دەمێ بەژدارییکرنێ دکەن زێدەتر لێبکەت و جهێ مامۆستایی بگریت وانەیێ بۆ قوتابییێن گرۆپێ خۆ دبێژیت، حەزا ئەوان یا فێربونێ پتر لێدکەت بەرانبەر ب ڕێکا ئاسایی کو ئەڤ چەندە یا هاریکارە قوتابی پتر د ئەکتیڤ بن د ناڤ پۆلێ و د گرۆپێن خۆ دا، هەروەسا پالدەرەکە بۆ کو دەمێ ل دەرڤەی پۆلێ هزر د وانەیێن خۆ دا بکەن و هەولبدەن پتر زانیارییان ل دۆر بابەتێ خو کۆمبکەن و خو تێدا شەهرەزا بکەن، داکو دەمێ ئەرك ب ئەوان دهێتە بەخشین ژبۆ گوتنا بابەتی بۆ گرۆپێن خۆ بشێن ب شێوەیەکێ باش ئەوی زانیارییان بگەهینە هەڤپۆلێن خۆ (Azmin, 2015:92-93).

ڤەکۆلەر دبینیت گرنگییا ئەڤێ شێوازی د دو خالێن سەرەکیدایە، ئێك ژ ئەوان ئەوە قوتابی پێکڤە کاردکەن و مفایی ژ زانیارییێن هەڤدو وەردگرن و مامۆستا د بەرانبەردا ب تنێ ل دەمێ پێدڤی دئاخڤیت کو ئەڤ چەندە یا هاریکارە قوتابی هەست ب بێزارییێ نەکەت و پتریا دەمێ خۆ ب چالاکییانڤە بورینیت و قوتابی ئەو دەم نامینیت هزرێن ئەوی بۆ تشتەکێ

ژدەرڤەی پۆلێ بچیت، ب تنێ تشتێ گرنگ دێ بۆ ئەو بیت بشێت دروست ڕێنماییان پەیرەوبکەت و ب ئەنجامدانا کارێ خۆ ڕابیت د ئەوی دەمێ بۆ هاتییە دەستنیشانکرندا. خالا دوێ، قوتابی وەك مامۆستا ڕەڤتارێ دکەت، ئەڤ کارە ێ هاریکارە قوتابی هەمی هەولا بدەت کو ئەو بابەتێ ب ئەوی دهێتە دان ب هەمی شێوەیان تێبگەهیت، داکو ل دەمێ بۆ قوتابییێن گرۆپێ جگسو دبێژیت بشێت ئەو ئەرکێ ب ئەوی هاتییە بەخشین ل سەر مللێن خۆ ڕاکەت، ڤەکۆلەر ئەڤێ خالێ گەلەك ب گرنگ دبینیت، چونکی تا کو بەرپرسیارەتی نەکەڤیتە د ستۆیێ تاکەکەسیدا چ قوتابی یان مامۆستا بیت، ب دروستاهی ئەو کارە بجهناگەهیت، یان ب ڕوهنتر بێژین مامۆستا دەمێ بابەتی دبێژیت هەولددەت چ کێماسی د وانەگوتنا ئەویدا نەبن و یێ ئامادەبیت بۆ هەر پرسیارەکا قوتابی دکەن، د بەرانبەر هەمان مامۆستا ل دەمێ گوهداریا بابەتەکی دکەت، یان بۆ نمونە بێژین ل جهەکی وەك قوتابی ل سمینەرەکێ بیت ئەو جۆرە بەرپرسیارەتییە بۆ پەیدانابیت و دبیت ل بابەتی نەگەهیت، هەر وەکو ئەو وەك مامۆستایەك ل ئەوی بابەتی گەهشتی.

پێنگاڤێن بکارهینانا شێوازێ جگسو:

1- دابەشکرنا بابەتێ وانەیێ چەند بەشەکێن یەکسان ل دویڤ هەژمارا قوتابییان د هەر گرۆپەکیدا و ل دویڤ ئاستێ قوتابییان چەنداتی و چاوایا بابەتی دهێتە هەلبژارتن، ئەگەر بۆ قوتابییێن کۆلێژان بن، مامۆستا دشێت هەر قوتابییەك د گرۆپیدا گوتارەك یان پرسیارەکا شرۆڤەکرنێ یان ژیاننامەیەکا کەسەکی پێ بهێتە دان، هەروەسا ئەگەر د ئاست بلند بن مامۆستا دشێت بەشەکێ تمام بکەتە چەند پشکەك (Aronson, 2007: 1).

2- قوتابی ل دویڤ دابەشکرنا بابەتی بهێنە دانان د گرۆپاندا، کەواتە ئەگەر مامۆستایی بابەت دابەشی (5) پرسیار یان پشکان کربیت، دڤێت قوتابییێن هەر گرۆپەکی پێنج قوتابییان ب خۆڤە بکریت. هەروەسا هەر قوتابییەك د ناڤ گرۆپیدا جورە ڕەمزەك یان یا باشترە بهێنە هەژمارکرن ژ 1 تا 5.

3- هەر بەشەك یان پرسیارەکا بابەتی بۆ هەر ئەندامەکێ د گرۆپەکیدا بهێتە دان، بۆ نمونە پرسیارا ژمارە ئێك بۆ قوتابییێن ژمارە ئێك و پرسیارا ژ مارە دو بۆ قوتابییێن ژمارە دو بۆ هەر قوتابییەکێ د هەر گرۆپەکیدا بهێتە دان، ب ئەڤی شێوەیی تاکو قوتابییێن هەر گرۆپەکی پرسیارەکا جیاواز ژ هەڤالێن ئەوی بۆ دەردکەڤیت.

4- مامۆستا هندەك دەمی ب قوتابییان بدەت کو پرسیار یان ئەو پشکا وانەیێ بۆ هاتییە ئاڕاستەکرن بخوینیت داکو تێگەهشتنەکا پێشوەخت بۆ هەبیت.

5- مامۆستا هندەك گرۆپێن دەمکی دروستبکەت و دێ داخازێ ژ قوتابییان کەت، ئەوێن هەمان هەژمار یان ڕەمز هەین بلا ل هەمان گرۆپ کۆمڤە ببن، ل ڤێرە گەنگەشە د ناڤبەرا قوتابییاندا دهێتە کرن دەربارەی بەرسڤ و شرۆڤەکرنێن پرسیار و بەشێ بۆ ئەوان دەرکەتی.

6- دوبارە زڤرینا قوتابییان بۆ هەمان گرۆپێن کەڤنێن جگسو.

7- د ئەڤێ پێنگاڤێدا مامۆستا دێ ژ قوتابییان خوازیت کو هەمی پشك یان پرسیارێن بابەتی بهێنە شرۆڤەکرن، ئەم دشێین بێژین ئەڤە ئەو دەمێ پێدڤی هات کو قوتابی بشێت وەك مامۆستایەکی ب کارێ شرۆڤەکرنا بابەتی ڕابیت. ب ئەڤی شێوەی هەمی قوتابی دێ ئەو پشکا ب ئەوی هاتییە دان بۆ هەڤپۆلێن خۆ ڕوهنکەن (Mari & Gumel, 2015: 197).

8- مامۆستا چاڤدێرییا هەمی گرۆپان بکەت و هەر گرۆپەکی کێشەك هەبو، ل گەل هاریکاربیت. یا باش ئەوە ل ڤێرێ سەرکردە ڕۆلێ خۆ ببینیت و ئەڤ ئەرکی ب ڕێڤە ببەت و ڕێنمایێن مامۆستایی پەیرەو بکەت (Mari & Gumel, 2015: 197).

ڤەکۆلەر دبینیت کو هندەك خالێن دی دڤێت مامۆستا د ئەڤێ شێوازیدا بەرچاڤ وەرگریت ژبۆ پتر قوتابی بەژدارییێ بکەن و د ڕژدبن و پتر ل بابەتی بگەهن، ئەو ژی:

- هەلبژارتنا چەنداتییا پرسیاران یان بەشان بۆ بابەتێ وانەیێ ل سەر هەژمارا قوتابیان دمینیت. ئەگەر ژمارەیا قوتابییان یا زۆر نەبیت د پۆلێڤە دبیت مامۆستا 4 گرۆپان دروستبکەت، لەورا دشێت بابەتی دابەشی چار بەشان بکەت. بەلێ زۆربونا هەژمارا قوتابییان د پۆلێڤە دێ گرۆپێن ئەوان ژی زۆرتربن و پشك و پرسیارێن بابەتێ ئەوێ وانەیێ ژی دێ ل دویڤ گرۆپان زۆرتر لێکەین.

- د پێنگاڤا پێنجێدا مامۆستا ژ قوتابییان بخوازیت هەر قوتابییەك یێ بەرپرسیارە بشێت وەك مامۆستایەکی ل ئەوی بەشێ بۆ هاتییە دەستنیشانکرن بگەهیت و شیانێن شرۆڤەکرنا ئەوێ هەبن، بەری بزڤرنە گرۆپێن کەڤن، داکو قوتابی هەمی پێکولا بکەن ب شێوەیەکێ باش د بابەتی بگەهن و پێکولێ بکەن تێبینییێن خۆ بنڤیسن و کێمتر خەمییێ نەکەن، چونکی ل هەر دەمێ زڤرینە گرۆپێن کەڤن و شیانا شرۆڤەکرنێ نەبن دێ هەست ب شەرمێ کەن کو هەڤالێن ئەوی هەمی بابەتی شرۆڤەبکەن ب تنێ ئەو بێدەنگ بمینیت، لەورا مامۆستا دڤێت قوتابییان ل سەر ئەڤان جۆرە بارودوخێن شەرمینۆك و نەجوان ئاگەهداربکەت.

- د پێنگاڤا حەفتێدا مامۆستا ژ قوتابییان بخوازیت کو ژ ئەوان دهێتە خواستن بەرسڤا هەمی پرسیارەکی یان بەشەکی بزانن، چونکی ئەو بەشە ژ لایێ هەڤالێن ئەویڤە بۆ دهێتە گوتن، لەورا دڤێت ل هەمی بابەتی بگەهن. کەواتە قوتابی هزر نەکەت ب تنێ یا پێدڤی ل سەر ئەوی ئەوە کو بشێت بابەتێ خۆ بۆ هەڤالێن خۆ شروڤەبکەت، بەلکو هەمی بابەتی دڤێت تێبگەهیت و دڤێت بەژدارییەکا چالاك بکەت ل دەمێ هەڤالێن ئەوی ب گوتن و شرۆڤەکرنا بابەتێ خۆ ڕادبن و تێبینیێن خۆ بنڤیسیت ل دەمێ هەڤالێن ئەوی بابەتی شرۆڤە دکەن.

- قوتابی ل دوماهییێ ل سەر هەمی بابەتی یان پرسیاران بهێنە هەلسەنگاندن چ ب ڕێکا پرسیارین مامۆستایی یان کویزەك پێ بهێتە کرن، چونکی ئەڤە هاریکارە قوتابی پتر هەولبدەت ل هەمی بابەتی بگەهیت.

- د پێنگاڤا سێیێ و حەفتێدا مامۆستا قوتابییان هانبدەت کو پرسیاران بکەن، چ ژ مامۆستایی یان هەڤپۆلێن خۆ، داکو ل هەمی کوژێن بابەتی بگەهن و بشێن بابەتی شرۆڤەبکەن. هەروەسا بەرسڤا پرسیاران بدەن ل دەمێ ژ لایێ مامۆستایڤە دهێنە هەلسەنگاندن.

خالێن بهێز و لاواز یێن شێوازێ جگسو:

خالێن بهێز یێن ئەڤ شێوازی:

1- کارێ مامۆستایی د وانەگوتنێدا ئاساندکەت، چونکی قوتابییێن گرۆپی پێشوەخت دهێنە ئاڕاستەکرن کو ب ڕوهنکرن و شرۆڤەکرنا بابەتێن وانەیێ بۆ هەڤپۆلێن خو ڕابن.

2- هەستێ بەرپرسیارەتییێ ژ بۆ بابەتی وانەیێ ل دەڤ قوتابییان زێدە دکەت، چونکی بکارهینانا ئەڤی شێوازی د بابەتێن بۆ قوتابیان هاتینە ئاراستەکرندا، بەرپرسیارەتییێ بۆ قوتابی پەیدادبیت کو ل بابەتی تێبگەهیت و بشێت هەڤپۆلێن خۆ بگەهینیت. هەروەسا قوتابی بەرپرسیاردبیت کو ل هەمی ئەوان بابەتان ژی بگەهیت ئەوێن کو بۆ هەڤپۆلێن ئەوی هاتینە ئاراستەکرن، داکو بشێت ل بەرسڤا پرسیارێن مامۆستایی ل دەمێ هەلسەنگاندنێ بدەت.

3- ئەڤ شێوازە پالدەرێ فێربونێ ل دەڤ قوتابی پەیدادکەت، چونکی قوتابی پتر یێ چالاکە و بەژدارییێ دکەت و ب کارێ فێرکرنا هەڤپۆلێن خۆ ڕادبیت، ژ بەر هندێ هانا قوتابییان ژبۆ فێربونێ دهێتە دان.

4- بکارهینانا ئەڤی شێوازی مامۆستا دشێین د دەمەکێ کورتدا بابەتی بگەهینیتە قوتابیان، چونکی ژ لایێ قوتابیانڤە هەژمارەکا بابەتان د ئێك دەمدا دهێتە خواندن.

5- شیانێن شرۆڤەکرن و گەنگەشی و ئاخفتنێ ل دەڤ قوتابییان پەیدادکەت، چونکی ئەڤ شێوازە یێ پێکهاتییە ژ ڕاهێنانکرنا قوتابییان د ئاخفتن و گەنگەشەکرنا بابەتیدا، کەواتە ل دەمێ قوتابی بابەتی بۆ هەڤالێن خۆ ڕوهندکەن، گەلەك جاران گەنگەشێ دکەن و ڕاو هزر و بیران لێکدگوهۆڕن(Subiyantari & Muslim, 2019: 224).

6- هاریکاریا قوتابییێن ئاست لاواز دکەت، ئەوژی ب ڕێکا هەڤپۆلێن ئەوان یێن کو باشتر ل بابەتێ وانەیێ دگەهن، چونکی کارکرنا ئەوان د گرۆپیدا ب ئەوی شێوەیە کو هاریکاریا هەڤدو بکەن و بشێن هەڤپۆلێن خۆ د بابەتی بگەهینن و ئەگەر پێدڤی هاریکارییێ بون ل گەل ئێك د هاریکاربن.

7- ژ بەرکو قوتابی ژ لایێ هەڤپۆلێن خۆ ڤە دهێنە فێرکرن، دبیتە ئەگەر تێگەهشتنەکا باشتر و هویرتر ئەوان بۆ بابەتێ وانەیێ هەبیت، چونکی بۆ قوتابییان بابەت ب ساناهیترلێدهێت و فێردبیت ل دەمێ ئەو کەسێ ب کارێ فێرکرنێ ڕادبیت هەڤال و هەڤتەمەنێ ئەوی بیت.

8- قوتابی ب شێوەیەکێ ئەرێنی د ئەڤی شێوەیێ فێرکرنێدا ب ئێك و دو ڤە دهێنە گرێدان، ل دەمێ بابەتی بۆ ئێك و دو ڕوهندکەن.

9- دەلیڤەیێ ب قوتابییان ددەت کو ب هەڤرا ل گەل گرۆپێن جیاوزدا کاربکەن و هەڤ دو فێربکەن.

10- قوتابی پێدڤییاتییێن هەڤدو پڕدکەن (Tuanany, 2019: 85).

خالێن لاواز یێن ئەڤی شێوازی ل گەل ڕێکە چارەسەریان پێکهاتینە ژ:

1- قوتابییێن لاواز د شیانێن ڤەخواندن و هزرکرنێدا زەحمەتییێ دبین، ل دەمێ ئەو ب کارێ شرۆڤەکرنا بابەتێ پێ هاتییە بەخشین ڕادبن. ژبۆ چاککرنا ئەڤێ لاوازییێ دڤێت مامۆستا ل دویڤ ئاستێ قوتابییان بابەتی پێشکێشی ئەوان بکەت، کەواتە ئەو بابەتێ ب زەحمەت بیت بۆ شرۆڤەکرنێ بلا قوتابییێن ئاست بلند ژبۆ شرۆڤەکرنێ و یێن ئاسان ژی بۆ ئاست نزمان ل گەل هاریکاریا مامۆستایی ل دەمێ گوتنا بابەتی ژ لایێ قوتابییانڤە بهێنە ڕاسپاردن.

2- قوتابییێن ئاست بلند هەست ب بێزارییێ دکەن، چونکی دڤێت ل دویڤ ئاستێ هەڤپۆلێن خۆ بچیت و ئەوان ل بابەتی بگەهینیت. هەر وەکو د خالا بوریدا مە ئاماژە پێدایی مامۆستا دشێت بابەتێن ب زەحمەت پێشکێشی ئەڤان جۆرە قوتابیان بکەن، ل گەل بەرچاڤوەرگرتنا هندەك ئەرکێن دیێن مال و بۆ ب چالاکی بهەژمێریت.

3- ئەو قوتابیێن حەزا پێشبڕکێ ل گەل هەڤپۆلێن خۆ نەبیت، ئەنجامدان و دویڤچونا ئەڤ شێوازێ فێربونێ ب زەحمەت دبینن. مامۆستا دشێت پاداشتی بدانیتە سەر ئەنجامدانێ و گرۆپێ ژ هەمیان باشتر و قوتابییێن پتر هەمیان بەژدارییێ بکەن و جۆرە سزایەکێ بۆ قوتابییێن لاواز کو ببیتە هاندەر ژبۆ پشکدارییێ د وانەیێدا (Subiyantari & Muslim, 2019: 224).

4- گەلەك جاران قوتابییێن ئاست بلند کونترۆلا تەماما گەنگەشەیێ دکەن و دەلیڤەیا بەژدارییا قوتابییێن ناڤنجی و ئاست نزم بەرەڤ کێمبون و نەمانێڤە دچیت، ژبەر ئەڤێ چەندێ دڤێت مامۆستا گەلەك یێ ب ئاگەهبیت ژبۆ گەنگەشەیا د ناڤبەرا قوتابییاندا دهێتەکرن. مامۆستا دڤێت بۆ ئەوان ڕوهنبکەن کو هەر قوتابییەکی وەختەکێ ل بەردەست هەی بۆ گوتنا بابەتێ خۆ و دڤێت قوتابییێن دی گوهدارییێ بۆ بکەن و ب ئەڤی ڕەنگی هەمی قوتابی ب یەکسانی بەژدارییێ د گەنگەشەییێدا بکەن (Tuanany, 2019: 85).

5- گەلەك جاران دەمەکێ زۆر دچیت و هوسە د ناڤ پۆلێدا دروستدبیت داکو قوتابی ل جهێن خۆ دهێنە ڕێکخستن، ئالوگۆڕکرنا جهان ئەنجامددەن، ئەڤ چەندە ژی ژ مامۆستایی دهێتە خواستن ب پلانەکا باش سەرەدەرییێ ل گەل گرۆپان بکەت و پێشوەخت ئەوان ل سەر ئەڤان جۆرە چالاکییان ئاشنا بکەت.

6- بکارهینانا ئەڤ شێوازی د شیاندایە چەند پێشهات و ئاستەنگان بۆ مامۆستایی دروستبکەت ژ ئەوان ژی ئاستەنگێن د ڕێڤەبرنا پۆلێدا، ڕێکخستنا دەمی د ئەوان هەمی هاتن و چونا قوتابییان و بەژدارییێن ئەوندا، کێمیا شیانێن هندەك قوتابییان ل دەمێ پێشکێشکرنا بەشە بابەتێ خۆ، نەبونا ئامراز و ئامیرێن بەر دەست ژبۆ بجههینانا ئەڤ شێوازی (Putra, 2019: 8-9).

2- ڕستەسازی (Syntax):

ل دەمێ مروڤ دئاخڤیت یان دنڤێسیت کۆمەکا پەیڤ و دەستەواژەیان ل دویڤ ئێك ڕێزدکەت، ب ئەوی شێوەی کو دەربڕینێ ل ئەوێ چەندێ بکەت یا کو تاکەکەسی مەبەست ژێ هەی بگەهینیت. کەواتە ئاخڤتنکەر هەولددەت ئەڤان دەستەواژەیان ب شێوەیەکی ڕێکبێخیت کو واتەیەکا تمام بگەهینتە وەرگری، ڕستەژی دچیتە د ناخێ ئەڤێ کریارێدا ئەواکو ئاخڤتنکەر ئەنجامددەت.

سینتاکس (ڕستەسازی) پەیڤەکا یونانییە ب واتایا ڕێککەڤتن و ڕێکخستن دهێت، واتە ڕێککەڤتن و ڕێکخستنا پەیڤانە د ناڤ ڕستەیێدا یان گرێییێدا. هەروەسا هەر زمانەکی ڕێککەڤتن و ڕێککخستن و ڕێزبونەکا تایبەتا پەیڤان د ناڤ ڕستەیێدا هەیە. بۆ نمونە د زمانێ ئینگلیزیدا ب ئەڤی شێوەیە:

Dara reads story. بکەر + کار + بەرکار (S. V. O). (Robert et al, 2001, 1)

ئەڤ ڕێزبونا پەیڤان د زمانێ عەرەبیدا ب ئەڤی شێوەیە:

قرأ دارا الدرس کار + بکەر + بەرکار (V. S.O)

هەروەسا ڕێزبونا پەیڤان ب زمانێ کوردی ب ئەڤی شێوەیە:

دارایی وانە خواند بکەر + بەرکار + کار (S. O. V) (سالح، 2016: 6).

ئەركێن ڕستەیێ د ناڤ زمانیدا:

ڕسته د ناڤ زمانیدا چەند ئەركان دبینیت ژ گرنگترینێن ئەوان ئەڤێن ل خوارێنه:

1- زانیاری گەهاندن: ژ ئەركێن سەرەكییێن ڕستەییێیه كو ب ڕێكا ئەویێ زانیاری دهێنه ڤەگوهاستن، ئەڤ زانیارییه ب شێوەیێ گریمانەیی یان زانیارییێن تمام ل دەڤ ئاخڤتنكەری هەنه و دگەهینته گوهداری. سەرەرایی ئەڤێ چەندێ ئەڤ زانیارییه مەرج نینه، هەمی دەمان د ڕاست بن، دبیت ئەو زانیارییه گریمانه بن یان هەوالەكا نەڕاست بیت ژی. ژ نمونەیێن زانیاری گەهاندنێ:

- شاكار بۆ سەركەڤتنیێ ئێكێ د پۆلا خۆ دا. ئەڤ شەڤه دێ باران هێت.

2- زانیاری وەرگرتن: د ئەڤێ ئەركیدا، گوهدار سەرچاوەیێ زانیارییانه و ئاخڤتنكەر ب ڕێكا ڕستەیا پرسیاری زانیارییان ژ كەسێ بەرانبەر وەردگریت. بۆ نمونه:

- تاقیكرنێن ته ب دوماهیك هاتن؟ ته فراڤین خوارییه؟

3- ئەركێ فەرمانكرن و داخوازیكرنێ: ئەڤ هەر دو ئەركه دو كریارێن دوانەیینه، جیاوازیا ئەوان د ئەوێ چەندێدایه كو فەرمانكرن ژ كەسەكێ پله بلند بۆ پله نزم دهێته بكارهینان و ژ كەسێ ئێكێ بۆ كەسێ دوێیه و یا دەمێ نوكه دایه. بەلێ داخوازی ژ نزم بۆ بەرزییه و ب تنێ د دەمێ نوكەدا نینه، بەلكو د هەر كات و ساتەكیدا دهێته كرن. بۆ نمونه:

- هەره چانتێمن ل ترومبێلێ بینه دەر. (فەرمانكرن).ئەگەر تۆ شیایی بۆ من ئەوان پەرتوكان بهێره. (داخوازی).

4- هەستدەربڕین: د ئەڤێ ئەركیدا ئاخڤتنكەر هەستێن خۆ بەرانبەر كەس و ڕویدان و تشتێن باش و خراب دەردبڕیت.

- ب ئەڤێ جهێ سەرنجراكێش بێهنامن فرەهكر. (هەستدەربڕینا +).

دەرونێ من ب گوهلێبونا ئەڤان هەلویستان ژناڤدچیت (هەستدەربڕینا -).

5- جهخۆشكرن: ژبۆ ئەوێ چەندێ جهێ خۆ د ناڤ كۆمەلگەهێ خۆدا بكەی و كەسەكێ ڕێزلێگرتیی دڤێت ل دویڤ یاسا و بنەمایێن كۆمەلگەها خۆ بچی و ژ تاكەكەسێن ئەوێ نێزیكببی(Aarts, 2001: 58-63). ژ ئەوان ڕستەیێن بۆ جهخۆشكرنێ دهێنه بكارهینان. بۆ نمونه:

- ئەڤ دەمێ هەوە باش. ڕێز و سلاڤ.

پەیوەندییێن ڕستەیێ:

أ- پەیوەندییا ستونی (Paradigmatic): ئەو پەیوەندییێن د ناڤبەرا پەیڤاندا ب خۆڤه دگریت، واته دانان و گوهۆڕینا پەیڤان د پەیوەندییا ستونیدا بێیكو كارتێكرنێ ل پەیوەندییا ئاسۆیی بكەت و هەلبژارتنا ئەوێ ژی گرێدایی كارێ ڕستەیێیه. بۆ نمونه:

- دارا ئەندازیاره، ئەم دشێین ب چەند پەیڤەكێن دی بگوهۆڕین بێیكو كار ل واتایا ئاسۆیی بكەت.
- ئازاد ئەندازیاره. لاوین ئەندازیاره.

ب- پەیوەندییا ئاسۆیی (Syntagmatic): پەیوەندییا گونجان و نەگونجانێ د ناڤبەرا ڕستە و گرێدا ب خۆڤە دگریت، پەیڤا ب دەستهەلات د ڤێرێدا (کار)یە، ئەوە هەلبژارتن و هەڤالینییێ د ناڤ پەیڤێن ڕستەیێدا دروستدکەت، کەواتە پەیوەندییا (بکەر - کار) و (بەرکار - کار)، ئەو بەیڤێن دهێنە هەلبژارتن دڤێت ل گەل کاری بگونجن. بۆ نمونە ئەگەر ڕستەیێن نمونەیا ستونی وەربگرین، پەیڤێن (دارا) و (ئەندازیار) پەیرەوەکی دروستدکەن کو بهایێ هەر ئێکی د پەیوەندییا د ناڤبەرا ئەواندا هەیە. نەگونجانا ئەڤان کەرەستەیان د تەوەرێ ئاسۆیدا نەرێکییێ بۆ ڕستەیێ دروستدکەت، چونکی ئەم نەشێین بێژین: (Faber 1998: 36-37).

- !چویچك ئەندازیارە.

جهێن کەرەستێن ڕستەیێ:

1- جهێ ناڤی یان جێهناڤی: یا دیارە کو کەرەستەیێن سەرەکییێن ڕستەیێ ژ (بکەر) و (بەرکار) و (کار) پێکدهێن کو ئەڤە شێوەیەکێ ئاساییێ ئەوان ڕستەیێن کارێ تێپەرە، لەوا ئەوێ ڕۆلێ بکەری دگێڕیت یان (ناڤە) یان (جێهناڤە)، ژبەر ئەڤێ چەندێ دەستپێکا ڕستەیێ دێ بۆ ئەوان بیت. بۆنمونە:

- دارا قوتابییەکێ زیرەکە. (دارا) ناڤە. ئەو قوتابییەکێ زیرەکە. (ئەو) جێهانڤە.

2- جهێ دیارکەر و هەڤالناڤی: ئەو ناڤ و جێهناڤن ڕۆلێ دیارکەری دبینن، ل دویڤ ناڤی دهێن و ئەرکێ هەڤالناڤی د ڕستەیێدا دبینن، چ ئەو ناڤێ ل بەری ئەوێ بکەر بیت یان بەرکار بیت. بۆ نمونە:

- نالییێ برایێ من هات.

د ئەڤێ ڕستەیێدا (برا) و جێهناڤێ (من) بوینە دیارکەر ژ بۆ (نالی) کو بکەرێ ڕستەیێیە و ل دویڤ ئێك هاتینە ژ بۆ ڕوهنکرن و دانەنیاسینا ئەوی.

ب هەمان شێوە (هەڤالناڤ) ژی ل دویڤ ناڤی دهێن د هەر دو ئەرکێن (بکەر) و (بەرکار) یدا، ژ بۆ ڕوهنکرن و دەستنیشانکرنا ئەدگارێن ناڤ و جێهناڤی (دزەیی، 2014: 169-171). بۆ نمونە:

- ئادارا جوان دەرنەچو.

ل ڤێرێ هەڤالناڤێ (جوان) وەسفا ئادارێ دکەت و د دویڤدا هاتییە.

3- جهێ هەڤالکاری: هەڤالکار ڕادبیت ب وەسفکرنا دەم و جە و چەوانییا ڕویدانا کاری دکەت، ژبەر هندێ دبێژنێ هەڤالکار کو جهێ ئەوی ل پێشییا کاری دهێت (محو، 2012: 56). بۆ نمونە:

- ئەو د ڕویدانێدا ب دژواری برینداربون.

د ئەڤێ ڕستەیێدا (ب دژواری) وەسفا چەوانییا کاری د دەتە دیارکرن کو ل پێشیا کاری هاتییە بکارهینان.

4- جهێ کاری: د هەردو کارێن تێپەر و تێنەپەردا جهێ کاری د زمانێ کوردیدا د کەڤیتە دوماهییا ڕستەیێ (موکریانی، 1986: 70). بۆ نمونە:

- دارا هات. ئارایێ وانەیێن خۆ باش خاندن.

ڤەکۆلینێن بەری:

ڤەکۆلینا (Karacop & Diken):

ئارمانجا ئەڤێ ڤەکۆلینا ل وەلاتێ تورکیا هاتییە ئەنجامدان، زانینا دیارکرنا کاریگەرییا ڕێکا تاقیگەهییە ل دویڤ شێوازێ جگسو(Jigsaw) ل سەر قوتابییێن زانکۆیێ ل وەلاتێ تورکیا.

ڤەکۆلەران پشت ب دیزاینا ئەزمونگەرییا گرۆپێن هەڤسەنگ بەست، سەمپلەك ژ (48) قوتابییان هەلبژارتن. ب شێوەیێ هەرەمەکییا سادە ل سەر دو گرۆپێن ئەزمونگەری و کونترۆلکار دابەشکرن، گرۆپێ ئەزمونگەری هەژمارا ئەوان (25) قوتابی بون، ل دویڤ شێوازێ جسکو بەژداری و ئەنجامدانا چالاکییێن تاقیگەهێ دکرن، د بەرانبەردا قوتابییێن گرۆپێ کونترۆلکار کو هەژمار ئەوان (23) قوتابی بون، ب شێوەیەکێ ئاسایی بەژداری چالاکییێن تاقیگەهێ دبون.

پشتی دەرهینانا کردارێن هەڤسەنگییێ د ناڤبەرا هەردو گرۆپاندا، ڤەکۆلەران تاقیکرنەکا زانستییا شیانان ل گەل پیڤەرەکێ وەرگرتنا هزرێن قوتابییان دەربارەی ڕێکەکێ ژ بۆ تاقیگەهان دروستکرن و خاسلەتێن سایکومەتری یێن تاقیکرنێ و پیڤەری دەرهینان.

ئەنجامان ب ڕێکا هاوکێشا (T.test) دیارکر کو جیاوازییا مانادارا ئاماریی د ناڤبەرا هەردو گرۆپێن ڤەکۆلینێدا هەیە، د بەرژوەندییا گرۆپێ ئەزمونگەریدا. بەلێ چ جیاوازیێن ئاماری د ناڤبەرا هزرێن ئەوان قوتابییاندا ژبۆ بکارهینانا ڕێکەکا دیارکری بۆ تاقیگەهان نەبون (Karacop & Diken, 2017: 86 -95).

ڤەکۆلینا (Yemi & Azid & Ali):

ئارمانجا ئەڤێ ڤەکۆلینا ل وەلاتێ نێجیریا هاتییە ئەنجامدان، زانینا کاریگەرییا شێوازێ جگسو(Jigsaw) یە د دەستکەڤتێ ماتماتیکێیە قوتابییێن کور و کچێن پۆلا ئێکێ ناڤنجی.

ڤەکۆلەران پشتبەستن ل سەر دیزایینا ئەزمونگەرییا گرۆپێن هەڤسەنگ کر، سەمپلێ ڤەکۆلینێ کو ژ (80) ێ قوتابییان پێکهاتبون. هەر گرۆپەکی (40) قوتابی ب خوڤە گرتبون، گرۆپەك ژ ئەوان ب شێوەیەکێ هەرەمەکی وەك گرۆپێ ئەزمونگەری هاتە هەلبژارتن، وانە ژ بۆ گرۆپێ ئەزمونگەری ب شێوازێ جگسو و بۆ گرۆپێ کونترۆلکار ل دویڤ ڕێکا ئاسایی دهاتنە گوتن.

پشتی ئەنجامدانا کردارێن هەڤسەنگییێ د ناڤبەرا قوتابییێن هەر دو گرۆپاندا، ڤەکۆلەران تاقیکرنا ماتماتیکێ بەرهەڤکرن و خاسلەتێن سایکومەتری بۆ دەرهینان

پشتی ب دوماهیك هاتنا ئەزمونێ و پراکتیککرنا پیڤەران و دەرهینانا داتایان و سەرەدەریکرنا ئاماری د گەلدا، د ئەنجاماندا دیابو کو جیاوازییا ئاماری د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن هەر دو گرۆپێن ڤەکۆلینێدا یا هەی د بەرژەوەندییا گرۆپێ ئەزمونگەری ئەوێن کو بابەت ل دویڤ شێوازێ جگسو وەرگرتی (Yemi & Azid & Ali, 2018: 51-58).

هێما و مفایێ وەرگرتی ل ڤەکۆلینێن بەری:

ڤەکۆلینان ئامانجێن جودا ب خوڤە گرتبون، ڤەکۆلینا (Karacop & Diken) گرێدای شیانێن تاقیگەهییە، هەروەسا ڤەکۆلینا (Yemi & Azid & Ali) گرێدای بابەتێ ماتماتیکێ بو.

ڤەکۆلین ل قۆناغێن جودا جودا هاتینە ئەنجامدان، بەلێ ڤەکۆلینا ل بەردەست ل سەر قۆناغا زانکۆیێ هاتیە بجههینان.

ئالاڤێن جودا د هەر ڤەکۆلینەکێ ژ ڤەکۆلینێن بەرێدا هاتینە بکارهینان و ڤەکۆلینا ل بەردەست ژی تاقیکرنا دەستکەڤتێ خواندنێ بەرهەڤکرییە.

ل دارێژتنا ئاست و گریمان و ڕێککارێن ڤەکۆلینێ و دانوستاندن و بەراوردکرنا ئەنجامان، مفا ژ ڤەکۆلینێن بەرێ هاتییە وەرگرتن.

پشکا سێیێ

ڕێباز و ڕێککارێن ڤەکۆلینێ

ڕێبازا ڤەکۆلینێ:

دەستنیشانکرنا ڕێبازەکا گونجایی، ب سروشت و ئامانج و گریمان و کۆمەل و سەمپلا ڤەکۆلینێڤە گرێدایە، شێوازەکە گۆڕاو و فاکتەرێن کار ل دیاردەکێ دکەن، کونترۆل دکەت. ل سەر ڤەکۆلەری پێدڤی دبیت هەمی ئەوان ڕێککاران بگریتە بەر ژبۆ هویری و دروستیا ئەزموونێ، وەك دەم و جە و بارودوخێن دەوروبەر و فاکتەرێن نەئەزمونی کو ڕەنگە کاریگەرییەکا نەرێنی ل سەر ئەنجامدانا ئەوێ هەبیت (الجابری، 2011: 257).

ژ بۆ ب دەستڤەهینانا ئامانج و گریمانێن ڤەکۆلینێ، ڤەکۆلەری پشتبەستن ب ڕێبازا ئەزمونگەرییێ کرییە.

دیزاینا ئەزمونگەرییێ:

د ئەڤ پێنگاڤا ڤەکۆلینێدا، هێلکاری و پلان و کارنامەیێ ژ بۆ تاقیکرنا ڕادەیێ دروستیا گریمانێن ڤەکۆلینێ ب خوڤە دگریت کو ب کونترۆلکرنا گۆڕاوێن نە ئەزمونی ڕادبیت یێن ڕەنگە کاریگەرییێ ل سەر هویری و دروستیا ڕێککار و ئەنجامێن ڤەکۆلینێ بکەن، هەروەسا کار ل سەر ڕادەیێ کاریگەریا گۆڕاو یان گۆڕاوێن سەربەخۆ د گۆڕاو یان گۆڕاوێن کارتێکریدا دکەت. هەرچەند دیزاینا ڤەکۆلینێ ل گەل ئامانج و گریمانێن ڤەکۆلینێ و گۆڕاوێن ئەوێ و بارودوخێن تێدا دهێتە ئەنجامدان یا گونجایی و لەباربیت، دێ هند ئەنجام هویر و دروستتر و بابەتیتربن (ڕۆوف، 2001: 179).

لەورا ڤەکۆلەری پشتبەستن ل سەر دیزاینا ئەزمونگەرییا دو گرۆپێن هەڤسەنگ کر، ئەو ژی گرۆپێ ئەزمونگەری و گرۆپێ کونترۆلکار پێکهاتییە. قوتابیێن گرۆپێ ئەزمونگەری بابەتێ ئەزمونێ ل دویڤ شێوازێ جگسو وەردگرن، قوتابیێن گرۆپێ کونترۆلکار هەمان بابەتی ل دویڤ ڕێکا ئاسایی وەردگرن. تاقیکرنەکا پاشیێ بۆ گۆڕاوێ کارتێکری (دەستکەڤت) ئامادەکرن، هەر وەکو د هێلکارییا ژمارە (1) دا دیاردبیت:

گرۆپ	گۆڕاوێ سەربەخۆ	گۆڕاوێ کارتێکری
ئەزمونگەری	شێوازێ جگسو (Jigsaw)	دەستکەڤت
کونترۆلکار	ڕێکا ئاسایی	

هێلکارییا ژمارە (1)

ئەزمونگەرییا ڤەكۆلینێ

- كۆمەل و سەمپلا ڤەكۆلینێ:

كۆمەلا ڤەكۆلینێ پێكهاتییە ژ هەمی قوتابییێن قۆناغا سێیێ/ پشكا زمانێ كوردی/ كۆلێژا پەروەردا بنیات/ ئاكرێ ل زانكۆیا دهوكێ بۆ سالا خواندنێ (2023- 2024) و ژمارەیا ئەوان (82) قوتابییێن كوڕ و كچن ل سەر دو هۆبان (أ) و (ب) هاتینە دابەشكرن و هەمی پێكڤە ساملا ڤەكۆلینێ پێكدهینن. ڤەكۆلەری ب شێوەیەكێ هەرەمەكی یێ سادە هەردو گرۆپێن ئەزمونگەری و كونترۆلكار ل سەر هەردو هۆبەیان دابەشكرن، هۆبا (أ) كو ژمارەیا قوتابیان (42) قوتابی بون، بویە گرۆپێ ئەزمونگەری كو بابەتی ل دویڤ شێوازێ جگسوی وەردگرن. هۆبەیا (ب) بویە گرۆپێ كونترۆلكار كو ژمارەیا قوتابیان (40) بون، یێن كو هەمان بابەتی ل دویڤ ڕێكا ئاسایی وەردگرن و چ قوتابییێن پاشڤەمایی د ناڤ ئەواندا نەبون. وەكو د خشتەیێ ژمارە (1) دا دیاردبیت:

خشتەیێ ژمارە (1)

سەمپلا ڤەكۆلینێ

هۆبە	گرۆپ	ژمارا قوتابیان
أ	ئەزمونگەری	42
ب	كونترۆلكار	40
سەرجەم		82

- هەڤسەنگی د ناڤبەرا قوتابییێن گرۆپاندا:

ڤەكۆلەری ل ژێر ڕوشناهیا هندەك ڤەكۆلینێن بەرێ و ئەدەبیاتێن پەیوەندیداردا هندەك گۆڕاو بۆ هەڤسەنگیكرنێ د ناڤبەرا قوتابییێن گرۆپاندا دەستنیشانكرن، ئەو گۆڕاو ژی ئەڤەنە:

1- پێزانینێن بەرێ ل سەر بابەتێ ڕستەسازییێ یێن كو د ئەزمونێدا دهێنە خواندن.
2- تەمەنێ قوتابییان ب هەیڤ:
3- نمرەیێن قوتابییان د بابەتێ (ڕستەسازییێ)دا ل كورسێ ئێكێ:
4- زیرەكی (بیرتیژی):

خشتەیێ ژمارە (2)

ئەنجامێن تاقیكرنا تایی بۆ مانادارییا جیاوازیێ د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن قوتابییێن هەردو گرۆپێن ڤەكۆلینێ د پێزانینێن بەرێدا، تەمەنیدا ب هەیڤ، بابەتێ ڕستەسازییا كورسێ ئێكێ، زیرەكی. هەروەكی د خشتەیێ ل خوارێ د دیار:

گۆڕاو	گرۆپ	هەژمارا قوتابیان	ناڤەندێ ژمێری	لادەرێ پیڤەری	نرخێ تایی		مانادارى د ئاستێ (0.05)دا
					دەركەڤتی	خشتەیی	
پێزانینێن بەرێ	ئەزمونگەری	42	3.62	2.741	0.49	1.990	مانادار نینە

	کونترۆلکار	40	3.35	2.348			
تەمەن ب هەیف	ئەزمونگەری	42	261.66	15.314	0.86	1.990	مانادار نینە
	کونترۆلکار	40	259.07	11.481			
بابەتێ ڕستەسازیێ ل کورسێ ئێکێ	ئەزمونگەری	42	61.76	18.509	0.15	1.990	مانادار نینە
	کونترۆلکار	40	62.35	19.332			
زیرەکی	ئەزمونگەری	42	35.24	10.686	0.275	1.990	مانادار نینە
	کونترۆلکار	40	35.90	11.117			

د ئەنجامێن د ناڤ خشتەیێ سەریدا دیاردبیت، کو قوتابییێن هەردو گرۆپان د ئەوان گۆڕاواندا هەڤسەنگن.

دروستییا ناڤخۆ و دروستییا دەرڤەیا ڤەکۆلینێ:

دروستییا ناڤخۆ:

ڤەکۆلەری هەولدایە ل دویڤ شیانا کونترۆلا هندەك فاکتەرێن کارتێکەر بکەت، ئەوژی (بارودۆخێن ئەزمونێ، رویدانێن د گەلدا، قوتابییێن سەمپلا ڤەکۆلینێ، نەئامادەیبون و هێلانا خواندنێ، وەرار و گەشەکرن، ئالاڤێن پیڤانێ).

ب- دروستییا دەرڤە:

لەورا ڤەکۆلەری پێکولکرییە (تاقیکرنا پێشییێ و تێکەلیا کارتێکرنا گۆڕاوێن سەربەخۆ ل گەل لایەنگرییا هەلبژارتنێ و کردارێن ئەزمونی وەکو نهێنییا ئەزمونێ، مامۆستا، بابەت و دابەشکرنا وانەیان و دەمێ ئەزمون و هۆلێن خواندنێ) کارتێکرنا ل سەر ئەزمونێ نەهێلن یان زۆر کێم بکەن.

خشتەیێ ژمارە (3)

دابەشکرنا وانەیان دخشتەیێ وانێن حەفتییێدا

ڕۆژ	دەمژمێر	
	9:00	10:00
ئێکشەمب	کونترولکار	ئەزمونگەری
دوشەمب	ئەزمونگەری	کونترولکار
سێشەمب	ئەزمونگەری	کونترولکار

- **پێدڤیێن ڤەکۆلینێ (Research procedures):**

د ئەنجامدانا ئەزمونگەرییێدا ل سەر ڤەکۆلەری پێدڤییە هندەك بابەتێن ڤەکۆلینێ دەستنیشانبکەت و ڕێکبێخیت، کو ژ کارێن گرنگێن فێربونێ دهێنە هەژمارتن، ژ ئەوان:

أ- دەستنیشانکرنا بابەتێ فێرکرنێ:

ڤەکۆلەری د سنورێ ڤەکۆلینێدا بابەتێن ڕستەسازییێ یێن کو د ئەزمونێدا دهێنە خواندن دەستنیشانکرن کو (7) بابەتن.

ب- هەلێنجان و دارێژتنا ئامانجێن ڕەفتاری:

ب مەرەما بەرهەڤکرنا تاقیکرنا ب دەستڤەهینانا بابەتێن ڕستەسازییێ و ئامادەکرنا پلانێن وانەگوتنا بابەتان، ل دویڤ سروشتێ بابەتێن ڕستەسازییێ و ناڤەروك و شرۆڤەکرنێن ئەوان و مفاوەرگرتن ژ هندەك ڤەکۆلینێن پەیوەندیداردا، ڤەکۆلەری پشتبەستن ل سەر هەر شەش ئاستێن بوارێ زانینێ کرن یێن کو ل ژێر پۆلینکرنا (بلوم) هاتینە دیارکرن، ڤەکۆلەری ئامانجێن ڕەوشتی ل ئاستێ (بیرهینان، تێگەهشتن، پراکتیك، شرۆڤەکرن، لێکدان و هەلسەنگاندن) دارشتن. کو ژمارەیا گشتی (112)ئامانج بون، ژمارەیا ئەوان د هەر ئاستەکیدا (15، 17، 29، 31، 9، 11) ئامانج بون ل دویڤ ئێك.

ت- بەرهەڤکرنا پلانێن وانەگوتنێ:

ل دویڤ سروشتێ بابەت و ئامانجێن ڕەفتاری ڤەکۆلەری دو جورێن پلانان بەرهەڤکرن، یا ئێکێ ل دویڤ شێوازێ جگسو بۆ گرۆپێ ئەزمونگەری، ئەوژی پشتی مفاوەرگرتن ژ پلانێن وانەگوتنێ و ڤەکۆلینێن پەیوەندیدار و زەمینەیا تیۆریی تایبەت ب چاوابیا فێرکرن و و فێربونا گرێدایی ب هەڤرا کارکرنا قوتابیان و ڕێککارێن گرێدایی ب ڕەخساندنا ژینگەهەکا پڕ ل هەلویست چالاکی و ڕێککار و کارنامە و تەوەربونا قوتابیان ژ بۆ ڕەخساندن و گونجاندنا ئەوێ بۆ خزمەتا پرۆسا فێرکرنێ د وانەگوتنێدا.

پلانەکا دی یا ئاسایی ل دویڤ ڕێکا بەربلاڤ بۆ گرۆپێ کونترولکار بەرهەڤکر. ئەوژی پشتی ڕا وەرگرتنا تایبەتمەندێن بابەتێ ڕستەسازییێ و یێن هاوشێوەیێن ئەوێ، دیێژن. ڤەکۆلەری (96) پلانێن وانەگوتنێ بەرهەڤکرن کو (48) ژ ئەوان ل دویڤ شێوازێ جگسو بون و (48) یێن دی ل دویڤ ڕێکا ئاسایی یا بەربەلاڤبون.

ژبۆ مەبەستا ڕاستی و دروستییا ئەوان پلانان، ڤەکۆلەری دو ژ ئەوان پلانان، ئێك ل دویڤ شێوازێ جگسو و یا دی ل دویڤ ڕێکا ئاسایی دانە هەژمارەکا پسپۆر و تایبەتمەندان د بوارێ زمان و ڕێکێن وانەگوتنێ و ڕستەسازیێدا و بۆچون و تێبینییێن ئەوان هاتنە وەرگرتن.

- **بەرهەڤکرنا ئالاڤێ ڤەکۆلینێ:**

ژ بۆ ب دەستڤەهینانا ئامانج و گریمانێن ڤەکۆلینێ، ڤەکۆلەری پێدڤی ب بەرهەڤکرنا تاقیکرنا دەستکەڤتێ خواندنێ هەیە:

تاقیکرنا دەستکەڤتێ خواندنێ:

ڤەکۆلەری تاقیکرنا دەستکەڤتێ خواندنێ ل دویڤ چەند پێنگاڤەکان بەرهەڤکر، وەکو ل خوارێ دیاردبیت:

أ- ئارمانج ژ تاقیکرنێ:

ئامانج ژ تاقیکرنێ، زانین و پیڤانا ئاستێ قوتابییێن گرۆپێن ڤەکۆلینێیە د بابەتێ ڕستەسازییێدا یێن د ماوەیێ ئەزمونێدا دهێنە خواندن، پشتی ب دوماهیکهینانا ئەزمونێ.

ب- دیارکرنا بابەتێ زانستی:

ڤەکۆلەری د سنور و پێدڤیێن ڤەکۆلینێدا بابەتێن ڕستەسازییێ دیارکربون.

پ- دیارکرنا ئاستێن ئامانجێن ڕەفتاری:

ڤەکۆلەری پشتبەستن ل سەر هەر شەش ئاستێن پۆلینکرنا (بلوم) ی د بواریٚ مەعریفیدا کرن، کو (بیرهینان، تێگەهشتن، پراکتیککرن، شرۆڤەکرن، لێکدان، هەلسەنگاندن)ن.

ت- بەرهەڤکرنا نەخشێ تاقیکرنێ:

نەخشێ تاقیکرنێ ب کردارەکا ڕێکخستی و گرنگ د تاقیکرنێن دەستڤەهینانێدا دهێتە هەژمارتن، چونکی هەڤسەنگییێ د ناڤبەرا گرنگیا ناڤەرۆکا بابەتێن خواندنێ و گرنگیا ئامانجێن ڕەفتاریدا دکەت و ل دویف ئەڤێ خشتەی بەندێن تاقیکرنێ دهێنە دابەشکرن (الکبیسی، 2007: 141). بۆ ئەڤێ چەندێ و ل دویف ڕێژا گرنگیا دەمژمێرێن بۆ هەربابەتەکێ ڕستەسازییێ

ڕێککارێن ل خواریێ

1-گرنگیا ناڤەروکا بابەتی = (ژمارەیا وانەیێن بابەتی / ژمارەیا گشتیا وانەیێن بابەتان) X 100

(ملحم، 2000: 208)

2- ڕێژا گرنگیا ئامانجێن ڕەفتاری ل دویف ئەڤێ هاوکێشا ل خواریێ هاتە دەرهینان

ڕێژا گرنگیا ئارمانجێن ڕەفتاری د هەر ئاستەکیدا = (ژمارا ئارمانجێن د ئاستیدا / ژمارا گشتیا ئامانجان) X 100 (سمارة واخرون، 1989: 53)

3

بەندێن تاقیکرنێ دەستنیشانکرن.

4- ل دویف ئەڤێ هاوکێشەیا ل خواریێ ژمارەیا بەندان ل خانەیێن نەخشێ تاقیکرنێ هاتنە دیارکرن.

ژمارەیا بەندان د هەر خانەیەکێدا = ڕێژا گرنگیا ناڤەرۆکێ X ڕێژا گرنگیا ئامانجێن ڕەفتاری X ژمارا گشتیا بەندێن تاقیکرنێ. (العزاوی، 2007: 66-67).

5-دیزاینکرنا نەخشێ تاقیکرنێ: ڤەکۆلەری نەخشێ تاقیکرنێ ل دویف ڕێککارێن ل سەری دیزاینکرن، هەروەکی د خشتەیێ ژمارە (4) ددیار:

خشتەیێ ژمارە (4)

نەخشەیێ تاقیکرنێ یێ دەستکەڤتێ خواندنێ

ژ	بابەت	ژمارەیا دەمژمێران	رێژەیا گرنگیا ناڤەرۆکێ	رێژەیا گرنگیا ئارمانجێن رەفتاری						کۆ
				پیرهینان (16.89)	تێگەهشتن (35.81)	پراکتیك (%25)	شرۆڤەکرن (11.48)	لێکدان (6.75)	هەلسەنگاندن (4.05)	
1	تێگەه و ئارمانج و پێکهێنێن ڕستەیێ	3	%6.25	5	6	-	-	-	-	11
2	گرێیا ناڤی	9	%18.75	1 1	1 3	¡2 4	2 5	2	1 2	7 17
3	گرێیا کاری	7	%14.583	1 1	-	1 4	1 3	2	*1 3	4 13
4	پێناسە و جۆرێن ڕستەیێ	9	%18.75	1 5	1 5	*2 4	2 6	1 2	1	7 23
5	لارستە و جۆرێن ئەوێ	6	%12.5	1 2	1 2	1 3	1 3	1	1	4 12
6	تەکنیکا بکەر نەدیاری	4	%8.333	1	1	1 2	1 1	-	1	2 6
7	شرۆڤەکرنا ڕستەیان ب رێکا دارئاساییێ	10	%20.833			2 12	2 13	1 2	1 3	6 30
	کۆ	48	%100	4 15	3 17	9 29	9 31	3 9	2 11	30 112

ج- دارێژتنا بەندێن تاقیکرنێ:

ل دویڤ ڕێککارێن نەخشێ تاقیکرنێ (30) بەندێن تاقیکرنێ د دو جۆرێن پرسیاراندا بەرهەڤکر، جۆرێ هەلبژارتن ژ گەلەکان (20) بەند و جۆرێ گوتارییێ ب بەرسڤێن سنوردار دا (10) بەند بون.

چ- ڕێنمایێن تاقیکرنێ:

ڤەکۆلەری هندەك ڕێنمایێن روهن و کورت ژ بۆ چاوایيا بەرسڤدانان د لاپەرەکێ جودا دا، نڤێسینە، دا کو هاریکاریيا قوتابییان ل سەر هویری و دروست بەرسڤدانێ بکەن.

- ڕاست و دروستییا تاقیکرنێ:

ڕاست و دروستی د پیڤەر و تاقیکرنێن پەروەردەیی و دەرونیدا، ژ تایبەتمەندییێن گرنگ دهێتە هەژمارتن و د ئالاڤێن ڤەکۆلینێدا ژ مەرجێن سەرەکیە بهێتە ئەنجامدان، تاقیکرنا ڕاست و دروست ئەو تاقیکرنە یا کو ب کارێ پیڤانا ئەوێ

تشتی ڕادبیت یا کو بۆ هاتیە دانان، یان ژی پیڤانا ئەوێ چەندێ بکەت یا کو دڤێت ب پیڤیت.(الزیود و النمر، 2005: 338). ڤەکۆلەری ژبۆ مەبەستا دەرهینانا دروستیا تاقیکرنێ، دو جۆر دروستی بکارهینان، ئەڤەنە:

أ- دروستییا بەرچاڤ:

دروستیا بەرچاڤژی ل دەمێ هەژمارەکا پسپۆرێن تایبەتمەند د ئەڤێ بواریدا بڕیارێ ل سەر ددەن، دهێتە دابینکرن (عبدالرحمن، 2008: 199). ڤەکۆلەری، بۆ ئەڤێ مەرەمێ، ناڤەرۆکا بابەتان و لیستا ئامانجان ڕادەستێ هەژمارەکا تایبەتمەندان د بوارێ زمان و پەروەدە و دەروونناسییێدا کرن، پشتی ڤەگەڕاندنا تاقیکرنێ و بکارهینانا هاوکێشا (جی کۆپەر- J.cooper) و پشتبەستن ب ڕێژا (80%) و زێدەتر یا پسپۆران بۆ هەر بەندەکی، پشتی ڕێژا ڕازیبونێ ل سەر هەربەندەك ژ بەندێن تاقیکرنێ دەرهینایی (الوکیل و المفتی، 2007: 360)، دیاربو کو بەندان ئەڤ ڕێژەیە د سەردا ب دەستڤەهینایە و هاتنە پەسەندکرن. ڤەکۆلەری ئەو تێبینییێن ژ لایێ تایبەتمەندانڤە دەربارەی زمان و دارشتنێ هاتبونە پێشنیازکرن بەرچاڤ وەرگرتن و چارەسەرکرن. ب ئەڤی ڕەنگی دروستیا بەرچاڤ د تاقیکرنێدا ب دەستڤە هات.

ب- دروستییا ناڤەروکێ:

دروستیا ناڤەرۆکێ بۆ تاقیکرنێن ب دەستڤەهینانێ یا گرنگە، ئەڤ دروستییە یا گرێدایە ب ڕادەیێ سەر لەبەرییا برگە و بەندێن تاقیکرنێ بۆ ناڤەرۆکا بابەتێ تاقیکرنێ (المیاحی، 2011: 141).

دەمێ ڤەکۆلەری بابەت شرۆڤەکرن و ئامانجێن ڕەفتاری ل دویڤ ئاستان دارێتین و بۆچونێن پسپۆران وەرگرتین ل ئەوی دەمی دروستییا ناڤەروکێ هاتە دابینکرن، بەند ژی ل دویڤ نەخشێ تاقیکرنێ بەرهەڤکرن و نیشا هەژمارەکا پسپۆرێن تایبەتمەند د ئەڤی بواریدا هاتینە دان. ب ئەڤان ڕێککاران دروستییا ناڤەرۆکێ هاتە دابینکرن.

- ڕێنماییێن ڕاستڤەکرنێ:

ژمارا بەندێن تاقیکرنێ (30) بەندن کو (20) بەند ژ جورێ هەلبژارتن ژ گەلەکان و ڤەکۆلەری بۆ بەرسڤا دروست ل سەر هەر بەندەکی (1) نمرە و بۆ بەرسڤا نەدروست یان هێلای یان زێدەتر ژ بژاردەیەکێ هەلبژارتی یان ل هێمایەکی دانایی (سفر) دایێ، بۆ بەرسڤێن گوتاریی سنوردار، بۆ هەر بەندەکی (2) پێتڤی هەنە، ئەگەر هەردوك دروسبن (2) نمرە و ئەگەر ئێك دروست بیت (1) نمرە و ئەگەر چ دروست نەبن (سفر) بۆ هێتە دانان. ب ئەڤی شێوەی بلندترین نمرا تاقیکرنێ (40) نمرە و کێمترین نمرە (سفر) ە. ڤەکۆلەری ژ بۆ پشتڕاستبون ل ڕاستی و دروستییا ڕاستڤەکرنا بەرسڤێن قوتابییان ل سەر بەندێن تاقیکرنێ، کلیلا ڕاستڤەکرنێ بەرهەڤکر و ل دویڤ ئەڤێ کلیلکێ بەرسڤ ڕاستڤەکرن و نمرە دانان.

- شرۆڤەکرنا ئامارەیی بۆ بەندێن تاقیکرنێ:

ڤەکۆلەری ژ بۆ ئەڤێ مەرەمێ، تاقیکرن ب سەر سامپلەکێ (100) کەسی پراکتیککر، پێکهاتبون ژ قوتابییێن پۆلا چارێ ل کۆلێژا پەروەردا بنیات/ ئاکرێ / زانکۆیا دهۆك، ب شێوەیەکێ هەرەمەکی هاتنە هەلبژارتن، پشتی ڕاستڤەکرنا بەرسڤان، و ڕێزبەندکرنا نمرەیان هاتنە هەلبژارتن ژ بەرزترین تا نزمترین نمرە، و پاشی (27%) ژ نمرەیێن بەرزترین و (27%) ژ نمرەیێن نزمترین هاتنە هەلبژارتن کو هەژمارا ئەوان د هەردو گرۆپاندا دبنە (54) قوتابی، پاشی ڤەکۆلەری بەرسڤێن قوتابییێن هەردو ڕێژەیان (سەری و ژێری) شرۆڤەیا ئامارەیی کرن. د ئەڤا بهێتدا دێ ڕێککارێن ئامارەیی بۆ بەندێن تاقیکرنێ هێنە دیارکرن:

أ- ئاستێ زەحمەتییا بەندێن تاقیکرنێ:

بۆ پشتڕاستبون ژ ئەڤێ چەندێ، ڤەکۆلەری ب ڕێکا بکارهینانا هاوکێشا ئاستێ زەحەمتییێ بۆ بەندێن بابەتی ئاستێ زەحمەتییا هەر بەندەکی ژ بەندێن تاقیکرنێ دەرهینان (النبهان، 2004: 193) و بۆ بەندێن گوتاریی بەرسڤ سنوردار (الصمادی و الدرابیج، 2004: 156)ئەڤ هاوکێشەیە ل سەر ئەنجامدان کو د ئەنجامدا دیاربو ئاستێ زەحمەتیا بەندێن تاقیکرنێ یێن بابەتی کو (20) بەندن دکەڤنە د ناڤبەرا (0.38 – 0,64) و ئاستێ زەحمەتییا بەندێن گوتاریی یێن بەرسڤێن سنوردار کو (10) بەندن دکەڤنە د ناڤبەرا (0,33 – 0,59) دا و ب ئەڤێ چەندێ دیاردبیت کو ئاستێ زەحمەتییا بەندان دباشن و چونکی ئەگەر بەند بکەڤیتە د ناڤبەرا (0,20 – 0,80)دا ب ئاستەکێ پەسەندکری دهێنە هەژمارتن، کەواتە ئەو بەندە د پەسەند و گونجاینە(الزوبعی و بکر و الکنانی، 1981: 77).

ب- هێزا ژێکجودابیێ:

ئەو شیانە هەبن قوتابییێن ئاستێ بلند ژ قوتابییێن ئاست نزم جودا بکەن (Stanly & Kenneth, 1972: 450)، پشتی ڤەکۆلەری هاوکێشا هێزا ژێکجودابیێ ل سەر بەندێن بابەتی یێن تاقیکرنێ پراکتیککری (عوده، 1999: 29)، دیاربو کو هێز دکەڤیتە د ناڤبەرا (0,33- 0,59) دا، و هێز یا بەندێن گوتاریی ژ جورێ بەرسڤێن سنوردار (علام، 2007: 1254)دکەڤیتە د ناڤبەرا (0,35 - 0,48) دا، ئەڤەژی ئەوێ چەندێ بۆ مە دیاردکەت کو هەمی بەند ب بەندێن جوداکەر دهێنە هەژمارتن، ژبەرکو ئەگەر هێزا بەندی ژ (0,30) پلەیان پێهەلبیت، بەند ب جوداکەر دهێتە هەژمارتن (الخطیب و الخطیب، 2011: 49).

پ- کارابیا بژاردەیێن شاش:

هەرچەندە هێزا ژێکجودابیێ پیڤەرەك بۆ شیانا ژێکجودابیا بەندێن تاقیکرنێ یێن باش و نەباش دهێتە هەژمارتن. بەلێ د بەندێن جورێ هەلبژارتن ژ گەلەکاندا پەیوەندی ب بژاردەیێن ڕاستڤە هەیە، چونکی بژرادەیێن شاش، دڤێت سەرنجراکێش بن و ب ڕۆلێ خۆ یێ مەبەستدار ڕابن کو بەرسڤا دروست ل بەر قوتابی بەرزە بکەن، ئەگەر هەر بژاردەیەکا شاش ب ئەوی ڕەنگی نەبیت دڤێت بهێتە لادان (دوران، 1985: 127). هەروەسا ل بژاردەیا شاش دێ ل ئەوی دەمی یا باش بیت، ئەگەر ژمارەیا ئەو کەسێن بژاردە هەلبژارتی ل گرۆپێ خوارێ پتر بن ژ قوتابییێن ل گرۆپێ سەری و جیاوازییا د ناڤبەرا ئەواندا (5%) کێمتر نەبیت (الجلبی، 2005: 75)

ڤەکۆلەری ژبۆ ئەڤێ مەبەستێ بەرسڤێن هەردو گرۆپێن سەری و خوارێ هەژمارتن، دیاربو ئەو قوتابییێن ل گرۆپێ خوارێ بژاردەیێن شاش هەلبژراتین هەژمارا ئەوان پتر بون ژ قوتابییێن گرۆپێ سەری و جیاوازی د ناڤبەرا ئەواندا (5%) زێدەتر بو.

ت- روهنی و دەمێ بەرسڤدانا تاقیکرنێ:

بۆ ڤەکۆلەری دیاربو کو هەمی بەندێن تاقیکرنێ د روهنن و (50) خولەك ب دەمەکێ گونجای بۆ بەرسڤدانێ ل سەر بەندێن تاقیکرنێ دهێتە هەژمارتن.

ج- جێگیرییا تاقیکرنێ:

ئامانجا سەرەکی ل دەرهینانا جیگیریێ، دیارکرنا هەلەیێن پیڤانێ و ڤەدیتنا رێگەچارەیان بۆ کێمکرنا ئەوان شاشیانە (Murphy,1988:63).

ڤەکۆلەری ژ بۆ دەرێخستنا جێگیریا تاقیکرنێ پشتبەستن ل سەر هاوکێشا (کیودر- ریتشاردسون – 20 – KR) کرییە (الكبيسي 2007: 205- 206). ئەڤ جورە هاوکێشە یا باشە ژ بۆ دەرهینانا جێگیریا ئەوان تاقیکرنان بهێتە بکارهینان، یێن بەرسڤێن قوتابییان نمرا (0) بۆ بەرسڤا شاش یان (1) بۆ بەرسڤا دروست وەردگرن، پشتی سەردەریکرن ل گەل بەرسڤان (سەمپلا شرۆڤەکرنا بەندان) هاتیەکرن کو (54) بەرسڤ بون، ئەنجامان دیارکر کو جێگیری بۆ بەندێن بابەتی (0,843)یە کو دهێتە هەژمارتن ب نرخەکێ باش بۆ ئەڤان جۆرە تاقیکرنان (أبو حويج و آخرون، 2002: 139). هەروەسا، بۆ دەرهینانا جێگیریا بەندێن گوتاریێ یێن بەرسڤێن سنوردار، ڤەکۆلەری هاوکێشا (ئەلفا کرونباخ – (a Coefficient)) بکارهینایە، ئەڤە ژی یا گونجایە بۆ ئەو تاقیکرن پیڤەرێن هێزدار، وەك نمونە ئەوێن کو هێز د ناڤبەرا (1-3)، یان (1-5) دایە. (علام، 2006: 100).

پشتی کو ڤەکۆلەری سەرەدەریا ئامارەیی کری، ل گەل بەرسڤێن سەمپلا شرۆڤەکاری کو ژ (54) قوتابیان پێکهاتبون، ئەنجامان دیارکر کو نرخێ جێگیریێ بۆ ئەوان جۆرێ بەندان (0,896) یە، ئەڤ نرخە ژی بۆ جێگیریا تاقیکرنێن د ناڤ پۆلێدا یا باش و گونجایە (النور، 2007: 175).

تاقیکرن ب شێوەیێ دوماهییێ:

ب ئەڤێ شێوەی تاقیکرن ب شێوەیێ دوماهیێ هاتە بەرهەڤکرن کو (30) بەند بون، یێن جۆرێ هەلبژارتن ژ گەلەکان (20) بەند یێن گوتارییێن بەرسڤێن سنوردار (10) بەند. پشتی ئەڤ کردارە هەمی هاتنە بجههینان تاقیکرن بۆ پراکتیککرنێ بەرهەڤبو.

پراکتیککرنا تاقیکرنا ب دەستڤەهینانێ:

ڤەکۆلەری بەری حەفتیەکێ قوتابی ل سەر کاتێ ئەنجامدانا تاقیکرنێ ئاگەهدارکرن و تاقیکرنا دەستڤەهینا بابەتێن ڕستەسازییێ ل دەمژمێر دەهێ سپێدێ ل رۆژا دو شەمبی 2024/4/22 د ئێك دەمدا ل سەر قوتابییێن هەردو گرۆپێن ڤەکۆلینێ پراکتیککرن.

- **ڕاستڤەکرنا تاقیکرنا ب دەستڤەهینانێ:**

ڤەکۆلەری بەرسڤێن قوتابییان ب پەشتبەستن ل سەر کلیلا بەرسڤان کو ژبۆ ئەڤێ تاقیکرنێ بەرهەڤکربون، ڕاستڤەکرن، تاقیکرن ژ (30) بەندان یا پێکهاتیبو، (20) بەند ژ ئەوان، پرسیارێن بابەتی بون، یێن کو بۆ هەر بەندەکێ بەرسڤا ئەوێ یا دروستبیت ئێك نمرە هاتییە تەرخانکرن و (سفر) بۆ هەر بەرسڤەکا نەدروست یان زێدە هاتییە نڤێسان، یان ژی ب ڤالا هاتییە هێلان. هەروەسا بۆ بەرسڤێن گوتارییێن سنوردار (10) بەندان پێکهاتبون، ئەو ژی بۆ هەر بەندەکی (2) پێدڤی هەنە، ئەگەر هەردوك دروستبن (2) نمرە و ئەگەر ئێك دروستبیت (1) نمرە و ئەگەر چ دروستنەبن (سفر) بۆ دهێتە دانان و ب ئەڤێ رەنگی زێدەترین نمرەیا تاقیکرنێ (40) نمرەیە و کێمترین نمرە (سفر) یە. پشتی ڤەکۆلەری تاقیکرن ل سەر هەردو گرۆپان ئەنجامدای، بەرسڤێن قوتابییێن هەردو گرۆپان ڕاستڤەکرن و نمرە بۆ دانان.

- **هۆیێن ئامارەیی:**

ئەو هۆیێن ئامارەیی یێن د ئەڤێ ڤەکۆلینێدا هاتینە بکارهینانا ئەڤەنە (تاقیکرنا تایی (t.test)، هاوکێشا (j. cooper)، ئاستێ ب زەحمەتییا بەندان، هێزا ژێگجوداییا بەندان، هاوکێشەیا کارا یا بەدیلێن شاش، هاوکێشەیا کیوردەر – رِیتشاردسون (KR – 20)، ئەلفا کرونباخ (a – Coefficiente)، دوجاییا ئیتا (Eta squared (n2 – ستاندەرکرنا ناڤەندێ جیاواز (Standarised mean defference (d))،).

پشکا چارێ: بەرچاڤکرنا ئەنجامان و گەنگەشەکرن ل سەر:

ئێك: بەرچاڤکرنا ئەنجامان:

گریمان:

جیاوازییا مانادارییا ئامارەیی ل ئاستێ (0.05) دا نینە د دەستکەڤتێ قوتابییان د بابەتێ ڕستەسازییێدا د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن قوتابییێن گرۆپێ ئەزمونگەری، ئەوێن بابەت ل دویڤ شێوازێ جگسو وەرگرتی و ناڤەندێ نمرەیێن قوتابییێن کونترولکار ئەوێن هەمان بابەت ل دویڤ رێکا ئاسایی وەرگرتی.

بۆ زانینا دروستییا ئەڤێ گریمانێ، ڤەکۆلەری ناڤەندێ ژمێرییێ نمرەیێن دەستکەڤتێ خواندنێ یێن قوتابییێن هەر دو گرۆپێن ڤەکۆلینێ دەرهینان کو ناڤەندێ نمرەیێن گرۆپێ ئەزمونگەرییێ (33.83) نمرەبو و یێ گرۆپێ کونترۆلکار (24.68) نمرە بون، ئەنجام هەر وەکو د خشتەیێ (5) دا بون.

خشتەیێ ژمارە (5)

ئەنجامێن تاقیکرنا تایی بۆ مانادارییا جیاوازییێ د ناڤبەرا هەردو ناڤەندێ نمرەیێن قوتابییێن گرۆپێ ئەزمونگەری و کونترولکاردا د دەستکەڤتێ خواندنا بابەتێ ڕستەسازییێدا.

گرۆپ	هەژمارا قوتابییان	ناڤەندێ ژمێری	لادەرێ پیڤەری	نرخێ تایی: هەژمارکری	نرخێ تایی: خشتەی	مانادارى د ئاستێ (0.05)دا
ئەزمونگەری	42	33.83	6.172	5.548	1.990	مانادارة
کونترۆلکار	40	24.68	8.630			

دیارکرنا مانادارییا ئامارەیی بۆ جیاوازییێ د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن گرۆپەکێ ڤەکۆلینێ یان پتردا تێرا هندی نینە گرنگییا ئەوێ جیاوازییێ ب هویری بهێتە زانین، بەلکی پێدڤی ب بەرچاڤ وەرگرتنا هندەك کردارێن دی هەیە کو بهێنە ئەنجامدان، ژ ئەوان ژی قەبارێ کاریگەرییێیە، ئانکو پشتی زانین و دیارکرنا مانادارییا ئامارەیی پێدڤی ب ئەنجامدانا نرخێ کردەیی هەیە. واتە ئەگەر نرخێ تایی مانادارى هەبو دێ ب هەژمارکرنا قەبارێ کاریگەرییێ رابین، چونکی هندی منادارییا ئامارییە کاریگەرییا گۆڕاوێن سەربەخۆ د گۆڕاوێن کارتێکریدا دیارناکەت، بەلکو قەبارێ کاریگەرییێ ب ئەڤی کاری ڕادبیت، ژ بەر ئەڤێ چەندێ قەبارێ کاریگەرییێ رِوییێ تمامکەرێ مانادارییا ئامارییە (الدردير، 2006: 76 – 77). لەورا ڤەکۆلەری ل دویڤ هاوکێشا (دوجاییا ئیتا – ((η2) Eta squared) و نرخێ (ستاندەرکرنا ناڤەندێ جیاواز – Standarised mean defference (d))) قەبارێ کاریگەرییێ هەژمارکرییە (Schäfer & Schwarz , 2019: 3).

چارەسەرییا ئەزمونگەری دێ پتر کارایی هەبیت ئەگەر نرخێ قەبارێ کاریگەرییێ یێ بلند و موجەب بیت. بۆ بڕیاردانێ ل سەر قەبارێ کاریگەرییێ ب ڕێکا هندەك ئاستێن پیڤەری یێن (η2) و (d) دهێنە دیارکرن، کو ئەڤ ئاستێن هە وەك پیڤەر یان پلە دهێنە بەراوردکرن ب نرخێ ئەوان یێ ب هاوکێشێ دهێتە دیارکرن. ل دویڤ ئەوێ ڕێککەڤتنا گشتی هاتیەکرن ئەگەر نرخێ دەرئێخستی یێ (η2) بگەهیتە (0,01) و یێ (d) بگەهیتە (0,2) واتە چارەسەرییا ئەزمونگەریێ کاریگەرییەکا بچویك ئەنجامدایە و ئەگەر نرخێ (η2)بگەرهیتە (0,06) یان پتر و نرخێ (d) ژێ (0,05) بیت یان پتر، دێ دیاربیت کو چارەسەرییەکا ئەزمونگەری کاریگەرییەکا ناڤنجی هەیە و ئەگەر نرخێ (η2) بگەهیتە (0,14) یان پتر و نرخێ (d) ژێ (0,8) بیت یان پتر، دێ دیاربیت کو چارەسەرییا ئەزمونگەری کاریگەرییەکا مەزن ئەنجامدایە (Cohen, 1962: 146). هەر وەکو دخشتەیێ ژمارە (6)دا ئەڤ چەندە هاتییە نیشاندان.

خشتەیێ ژمارە (6)

ئاستێن پیڤەری یێن (η2) و (d)

ئالاڤ	قەبارێ کاریگەرییێ		
	بچویك	ناڤنجی	مەزن
η2	0,01	0.06	0.14
D	0.2	0.5	0.8

(Berg, 2022: 6-9) .

ژبۆ هەژمارکرنا قەبارێ کاریگەرییا شێوازێ جگسو نرخێ دوجایی یێ کاریگەرییێ (n2) هاتییە بکارهینان کو (0.93) بو، د دویڤدا هاوکێشا ستاندەرکرنا ناڤەندێ جیاواز (d) بکارهاتییە کو نرخێ ئەوێ (1,22) بو. بهەڤبەرکرنا ئەڤان هەردو بهایێن هاتینە هەژمارکرن ل گەل بهایێن ئاستێن پیڤەری یێن د خشتەیێ (6)دا هاتینە بەرچاڤکرن، دیاردبیت کو قەبارێ کاریگەرییێ یێ مەزنە، هەر وەکو د خشتەیێ ژمارە (7) دا دیاردبیت.

خشتەیێ ژمارە (7)

نرخێ (t) یێ هەژمارکری و نرخێن قەبارێ کاریگەرییێ یێن دوجاییا ئیتا (η2) و ستاندەرکرنا ناڤەندێ جیاواز (d) و ئاستێ ئەوان.

بهایێ (t)	بهایێ (η2)	بهایێ (d)	ئاستێ قەبارێ کاریگەرییێ
5.548	0,93	1,22	مەزن

هەر وەکو د ئەڤێ خشتەیدا دیار کو هەردو نرخێن قەبارێ کاریگەرییێ د مەزن بون و ئەڤە ڕامانا ئەوێ چەندێ ددەت کو بکارهینانا شێوازێ جگسو د گوتنا بابەتێ ڕستەسازییێدا کاریگەرییەکا مەزن هەبویە د بلندکرنا ئاستێ دەستکەڤتێ قوتابییان د ئەڤێ بابەتیدا ب هەڤبەرکرن ب ئاستێ دەستکەڤتێ قوتابییێن هەمان بابەت ب ڕێکا ئاسایی وەرگرتی. ئەڤ چەندەیە ب هویری و کاریگەرییەکا مەزن پشتگیرییا ئەوێ ئەنجامی دکەت یا ڤەکۆلەر گەهشتییێ کو جیاوازییا ماناداری د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن هەردو گرۆپان د بابەتێ ڕستەسازییێدا د بەرژەوەندییا گرۆپێ ئەزمونگەریدا یا هەی.

دو: گەنگەشەکرن ل سەر ئەنجامان:

ژ ئەوان ئەنجامێن ب دەستڤەهاتیدا دیاردبیت کو شێوازێ جگسو د وانەگوتنا بابەتێ ڕستەسازییێدا بۆ قوتابییێن پۆلا سێیێ ل بەشێ زمان و ئەدەبێ کوردی، کاریگەریەکا ئەرێنی و مەزن هەبویە، ب مانادارییا ئامارەیی، د دەستڤەهینانا بابەتێن ڕستەسازییێدا ل دەڤ قوتابییێن گرۆپێ ئەزمونگەری یێن بابەتێ ڕستەسازییێ ل دویڤ شێوازێ جگسو بۆ هاتیە گوتن، ب بەراوردکرن ل گەل قوتابییێن گرۆپێ کونترۆلکار کو بابەتێن ڕستەسازییێ ب ڕێکا ئاسایی وەرگرتینە. ڤەکۆلەری ئەگەرێن ب دەستڤەهینانا ئەڤان ئەنجامان و قەبارێ کارتێکرنا ئەڤی شێوازی د ئەوان گۆڕاواندا، بۆ چەندین فاکتەر و هۆکاران دزڤڕیت، ژ ئەوان ژی:

شێوازێ جگسویێ ژ شێوازێن نوێن فێرکرنێ دهێتە هەژمارتن، کو هاتیە ئاڤاکرن ل سەر بنەمایێ فێربونا ب هەڤرا یا ڕێکا گرۆپان، قوتابی ب هەڤرا کاردکەت د بەرهەڤکرن و چاوایيا سەرەدەریکرن و چارەسەرکرنا پێزانیناندا.

2- د شێوازێ جگسودا قوتابی وەك مامۆستایەکی بەرپرسیاردبیت د گوتنا بابەتیدا، ئەڤ چەندە یا هاریکارە کو قوتابی هەولبدەت د هەمی کوژییێن ئەوی بابەتی بگەهیت، دا کو بشێت هەڤپۆلێن خۆ ل بابەتی بگەهینیت.

3- شێوازێ جگسویێ فێرکرنێ یێ هاریکارە کو قوتابی ببیتە سەنتەرێ فێربونێ، چونکی بکارهینانا ئەڤی شێوازی مامۆستا ب تنێ ب گوتنا وانێ ڕانابیت و قوتابی گوهدارییێ بکەت، بەلکی قوتابی ب ئەنجامدانا چالاکیان ڕادبن، پێکولێ دکەن ڕێنمایێن مامۆستایی پەیرەو بکەن و ل دویڤ دەمێ بۆ هاتییە دان ب ئەنجامدانا چالاکییان ڕابن کو ل د ئەڤی شێوازیدا ب تنێ مامۆستا ڕێنیشاندەر و قوتابی ب ئەنجامدان و بدەستڤەهینانا زانیارییان ڕادبن.

ب ڕێکا تێبینیکرنا ڤەکۆلەری ل دەمێ وانەگوتنێ، قوتابییێن گرۆپێ ئەزمونگەری ب گەرموگوریەکا زێدەتر وانە دخواندن ژ قوتابییێن گرۆپێ کونترۆلکار. قوتابییێن گرۆپێ کونترۆلکار جۆرە بێزاریەك ل دەڤ پەیدابون کو تارادەیەکێ زۆر ڤەقەتیان د ناڤبەرا ئەوان و وانەیێ و مامۆستایدا پەیدابو. بەرۆڤاژی قوتابییێن گرۆپێ ئەزمونگەری ب ڤیان و گوروتێنییەکا زۆر د ناڤ کەشێ وانەیێدا بون و حەزا زێدەتر هەبو کو وانەیێ بخوینن و بگەهنە بەرسڤا ئەو پرسیارێن د ناڤ مێشکێ ئەواندا، چ ب ڕێکا پرسیارکرنێ ب هەڤالان یان مامۆستایی.

بەشێ پێنجێ: دەرئەنجام و ڕاسپاردە و پێشنیاز

دەرئەنجام

ڤەکۆلەری ل بەر ڕوشناهییا ئەنجامێن ڤەکۆلینێ گەهشتە ئەڤان دەرئەنجامێن ل خوارێ:

1- وانەگوتن ل دویڤ شێوازێ جگسو کاریگەریەکا مەزن د بلندکرنا ئاستێ قوتابییاندا د دەستکەڤتێ ئەوان یێ خواندنێ د بابەتێ ڕستەسازییێدا ب هەڤبەرکرن ب ڕێکا ئاسایی هەیە.

2- قوتابییێن گرۆپێ ئەزمونگەری د ئەنجامدانا چالاکیان ژ گرۆپێ کونترۆلکار ب گەرموگوڕتر بون، ئەوژی ژ ئەگەرێ ئەوان چالاکییێن د ناڤ گرۆپاندا ل دویڤ ڕێنماییێن مامۆستایی دهاتنە ئەنجامدان.

3- شێوازێ جگسو ل گەل ڕێککارێن وانەگوتنا بابەتێ ڕستەسازییێ و ڕوکار و ڕێك و ستراتیجەتێن سەردەم دگونجیت، ب هەڤرا کارکرنا قوتابییان ل دویڤ گورانکارێن سەردەمن، لەورا ئەڤ شێوازە ل دویڤ چالاکی و ڕیك و ستراتیجیەتێن سەردەم ژبۆ وانەگوتنێ دگەڕێت.

ڕاسپاردە:

1- فەرە مامۆستایێن بابەتێ ڕستەسازییێ دبێژن ل پشکێن زمان و ئەدەبێ کوردی ل کۆلیژێن پەروەردابنیات هزر د پێکڤە کارکرنا قوتابییاندا بکەن و ل دویڤ ئەڤێ پێکڤە کارنا ئەوان پلان و چالاکییێن وانەگوتنێ دیزایین بکەن.
2- مامۆستایێن بابەتێ ڕستەسازییێ دبێژن دڤێت بەرپرسیارەتیا کارکرنێ بێخنە د ستۆیێ قوتابییدا ژبۆ ئەوێ چەندێ قوتابی ب ئەنجامدانا کارو و چالاکییان ڕابین و ئەو ب وانەگوتنا وانەیێ ڕابین.

پێشنیاز:

ل بن ڕۆژناهیا دەرئەنجام و ڕاسپاردەیان، چەند ڤەکۆلینەك ژ لایێ ڤەکۆلەریڤە هاتینە پێشنیازکرن:

1- ڤەکۆلین ل دور کاریگەریا شێوازێ جگسو د دەستکەڤتێ قوتابییاندا د بابەتێن زمانی و یێن ئەدەبی ل قۆناغێن دییێن پشکێن زمان و ئەدەبێ کوردی ل کۆلیژێن پەوەردەو و پەروەردەیێن بنیات بهێنە ئەنجامدان
2- ئەنجامدانا ڤەکۆلینان ل دۆر کارتێکرنا شێوازێ جگسو ل سەر هندەك گۆڕاوێن جیاوازێن ئەڤێ ڤەکۆلینێ وەکو (ئاڕاستە و مەیل) یان (شیانێن پەیوەندیکرنێ) یان (کارامەییێن هزرا داهێنەر، ڕەخنەگر و هیڤیخوازییێ) بهێنە کرن.

ژێدەر

دزەیی، عبدالواحید موشیر (2014) رێزمانی کوردی، بەرێوەبەراتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان، هەولێر، هەرێما کوردستان – عیراق.

سالح، دلڤین سەعید (2016) لادان د رستا نەسادەدا (گۆڤەرا بەهدینی) ناما ماستەرێ، کولیژا زانستێن مروڤایەتی – زانکۆیا دهوك.

موکریانی، کوردستان (1986) سینتاکسی ڕستە لە زمانی کوردی دا، چابخانەی دار الحریە للڤباعە، بغداد.

محو، سگڤان ئیبراهیم (2012) جهگوهورینا پێکهێنێن ڕستێ د ئاخڤتنا بازێرێ دهوکێدا، ناما ماستەرێ، کولیژا ئادابێ، زانکۆیا دهوك.

الجابری، کاظم کریم (2011). **مناهج البحث في التربية و علم النفس**، ط1، دار الكتب و الوثائق، بغداد.

الجلبي، سوسن شاكر (2005)، **اساسيات بناء الاختبارات المقاييس النفسية و التربوية الطبعة الاولى**، مؤسسة علاءالدين للطباعة و التوزيع، دمشق، سوريا.

الخطيب، محمد احمد، و الخطيب، احمد حامد (2011)، **الاختبارات و المقاييس النفسية**، دار الحامد للنشر و التوزيع، عمان، الأردن.

الدردير، عبدالمنعم أحمد (2006) **الاحصاء البارامتري والابارامتري في اختبار فروض البحوث النفسية والتربوية واالجتماعية**. عالم الكتب.

دوران، رودني (1985)، **أساسيات القياس و التقويم في تدريس العلوم، ترجمة**، محمد سعيد صباريني و آخرون، دار الأمل للنشر و التوزيع، أربد – الاردن.

رؤوف، إبراهيم عبدالخالق(2001). التصاميم التجريبية في الدراسات النفسية و التربوية، ط1، دار عمار، عمان.

الزوبعی، عبدالجليل ابراهيم و بكر، محمد الياس و الكناني، ابراهيم عبدالحسن (1981)، **الإختبارات و المقياس النفسية**، دار الكتب للطباعة و النشر، جامعة الموصل، العراق.

الزيود، نادر فهمي، النمر، عصام يوسف (2005)، **مبادئ القياس و التقويم في التربية**، الطبعة الثالثة، دار الفكر للنشر و التوزيع، عمان، الاردن.

الصمادى، عبداللة، و الدرابيع ماهر (2004). **القياس و التقويم النفسى و التربوي بين النظرية و التطبيق**، الطبعة الاولى، دار وائل للنشر و التوزيع، عمان، الاردن.

عامر، رياض حامد يوسف، (2006). **تطوير منهجية تقييم الأثر البيئي بما يتلاءم مع حاجة المجتمع**، (رسالة ماجستير غير منشورة) – كلية الدراسات العليا – جامعة النجاح – نابلس.

عبدالرحمن، سعد (2008)، **القياس النفسى بين النظرية و التطبيق**، ط5، هبة النيل العربية للنشر و التوزيع، القاهرة.

العزاوي، رحيم يونس كرو (2007). المنهل في العلوم التربوية، القياس و التقويم في العملية التدريسية، ط1 عمان، الاردن.

عطية، محسن علي (2008). **الإستراتيجيات الحديثة في التدريس الفعال**. دار الصفاء، مصر.

علام، صلاح الدين محمود (2006). **الإختبارات و المقايس التربوية و النفسية**، الطبعة الاولى، دار الفكر للنشر و التوزيع، عمان – الأردن.

علام، صلاح الدين محمود (2007). القياس و التقويم التربوية و العملية التدريسية، دار الفكر للنشر و التوزيع، عمان – الاردن.

فليح، نورالدين حيدر، (2019). **فاعلية برنامج تعليمي على وفق نظرية العبء المعرفي في تحصيل مادة قواعد اللغة العربية و تنمية الدافعية الأكاديمية عند طلاب الصف الخامس الأدبي**. اطروحة دكتوراه، غير منشورة، جامعة بغداد. عراق.

الكبيسى، عبدالواحد حميد (2007). **القياس و التقويم بجديدات و مناقشات**، الطبعة الاولى، دار جرير للنشر و التوزيع، عمان، الاردن.

ملحم، سامي محمد (2000)، مبادئْ القياس و التقويم، الطبعة الأولي، دارالكندي للطباعة و النشر، عمان- الأردن

المياحي، جعفر عبد الكاظم (2011). **القياس النفسي والتقويم التربوي**، ط1، دار الكنوز معريفة العلمية، عمان.

النبهان، موسى (2004)، **أساسيات القياس في العلوم السلوكية**، ط1، دار الشروق للنشر و التوزيع، عمان – الاردن.

الوكيل، حلمي أحمد، و المفتي، محمد أمين (2007)، **أسس بناء المناهج و تنظيماتها**، الطبعة الثانية، دار المسيرة للنشر و التوزيع و الطباعة، عمان، الاردن.

النور، أحمد يعقوب (2007)، **القياس و التقويم في التربية و علم النفس**، دار الجنادرية للنشر و التوزيع، عمان – الأردن.

Aarts.B (2001) English Syntax and Argumention, Second edition,editors: Burton- Robesrts & Spencer.P, Palgrave macmillan,

Abdel-Mordy et al (2022) Effect of Cooperative Jigsaw Learning Strategy on Community Nursing Students' Attitude and Achievement, **International Egyptian Journal of Nursing Sciences and Research**. 2 (2) 487 -500.

Berg, R. (2022) Effect size in statistics – the Ultimate Guide, https://www.spss-tutorials.com/effect-size/

Cambridge dictionary (2022) Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus, Cambridge University Pressh ttps://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/effectiveness.

Chomsky, Noam. 1957. **Syntactic Structures**. The Hague: Mouton.

Cohen, J. (1962). The statistical power of abnormal-social psychological research: A review, **Journl of abnormal and social psychology**, 65, 145 – 153.

Faber.P (1998) The paradigmatic and Syntagmatic Structure of the Lexical Of Feeling. University de Granada.

Karacop.A , Diken.E (2017) The Effects of Jigsaw Technique Based on Cooperative Learning on Prospective Science Teachers' Science Process Skill. **Jornal of education and practice**, Kafkas University, Turkey, vol.8, No.6.

Koopman et al (2013) **An Introduction to Syntactic Analysis and Theory**. https://www.cur.ac.rw/mis/main/library/documents/book_file/digital-64786cf6de3607.90301405.pdf

Muin.f (2019) **An Introduction to linguistic**, Universitas Lambung Mangkurat, National Library. file:///C:/Users/Nipeal/Downloads/7IntrotoLing-chapter7SYNTAX%20(1).pdf

Murphy, R. (1988). Social Closure: **The Theory of Monopolization and Exclusion**. New York: Oxford University Press.

Perwitasari, C.A, Setyadi, Ag. B., & Putrawan, G.E. (2018). The implementation of jigsaw technique and Student Team Achievement Division (STAD) in teaching reading. **AKSARA Jurnal Bahasa dan Sastra**, 19(1), 28-36.

Robert, et al (2001) Syntax Structure, Meaning and Function, https://www.researchgate.net/publication/26361045_Syntax_-_structure_meaning_and_function/link/037b31640cf2fdd7b8bf6cf2/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19.

Schäfer,T & Schwarz,M. (2019), **The Meaningfulness of Effect Sizes in Psychological Research: Differences Between Sub-Disciplines and the Impact of Potential Biases**, Department of Psychology, Chemnitz University of Technology, Chemnitz, Germany.

Stanly, J. & Kenneth D. Nopkins (1972). Educational and Psychological Measurement and Evaluation, Prentice-Hall publishing, 4th Ed, New Jersey, U.S.A.

Yemi.T, Azid.N, Ali.M (2018) effect of jigsaw of cooperative learning on mathematics achievement among secondary school students. **European Journal of education studies**. V.4, 51-6, EDUCATION STUDIES (oapub.org)

Yuliza.P (2019) An analysis of the strencth of Jigsaw in teaching and learning G, master Thesis, Fakultas of Tarbiyah dan Keguruan, https://repository.ar-raniry.ac.id/id/eprint/13480/1/Putri%20Yuliza,%20160203126,%20FTK,%20PBI,%20082277236547.pdf

[i] هەرچەندە ژمارەیا پێدڤی بۆ بەندێن تاقیکرنێ د ئەڤان ئارمانجاندا ب دەستڤە نەهاتییە، بەلێ ژ بەرگرنگییا ئەوان ڤەکۆلەری ب بەندێن تاقیکرنێ هەژمارتن.